Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju

Lokalna Grupa Działania

Powiatu Opatowskiego

Kraków 2022

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania

1. W ramach LSR aktualnej na dzień realizacji badania zdefiniowano trzy cele ogólne i sześć celów szczegółowych. Pierwszy cel ogólny to „Społeczeństwo terenu LGD rozwijające się ekonomicznie”. W jego ramach wyznaczono dwa cele szczegółowe: 1.1. Wzmocnienie kapitału ludzkiego mieszkańców obszaru LGD, 1.2. Tworzenie i utrzymanie miejsc pracy. Cel ten znajdował uzasadnienie w problemie bezrobocia, ubóstwa i wyludniania się gmin. Drugi cel ogólny to „Obszar LGD atrakcyjny turystycznie”. W jego ramach wskazano trzy cele szczegółowe: 2.1. Poprawa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej obszaru LGD, 2.2. Opracowanie narzędzi i promocja obszaru LGD. Cel ten miał związek z występującymi na obszarze atrakcjami przyrodniczymi, historycznymi i kulturowymi, których potencjał nie jest w należyty sposób wykorzystywany. Uznano, iż stanowi on bogaty zasób zarówno dla turystów, ale również dla samych mieszkańców, którzy mogą czerpać z niego korzyści. Cel ogólny trzeci nazwano „Społeczeństwo terenu LGD rozwijające się ekonomicznie”. Dopasowano do niego dwa cele szczegółowe: 3.1. Integracja społeczna mieszkańców, 3.2. Poprawa oferty spędzania wolnego czasu. Cel ten stanowił odpowiedź na niski poziom aktywności społecznej mieszkańców, ale także miał związek z wyludnianiem się gmin i starzeniem się społeczeństwa, co skutkuje społeczną dezintegracją czy brakiem ciągłości kulturowego przekazu.

2. W ewaluowanym okresie zmiany w LSR miały najwięcej wspólnego z pozyskaniem trzech bonusów i koniecznością włączenia nowych środków i tym samym zwiększenia wskaźników. Nowe fundusze przeznaczano na przedsięwzięcia: 1.2.1 Podejmowanie działalności gospodarczej, 1.2.2 Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach i 3.2.2 Budowa lub modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego.

3. Analiza wskaźników dla pierwszego celu głównego jednoznacznie wskazuje na bardzo zaawansowany stopień realizacji LSR. Osiągnięto już wszystkie zakładane wskaźniki w przypadku przedsięwzięć dotyczących przeprowadzonych szkoleń i spotkań doradczych oraz spotkań informacyjno-konsultacyjnych. Zrealizowano też zaplanowany projekt współpracy „Kreator przedsiębiorczości". Do realizacji pozostały brakujące przedsięwzięcia z zakresu tworzenia i rozwoju działalności gospodarczej, co ma związek z otrzymaniem bonusa i zwiększenia wskaźników. LGD Powiatu Opatowskiego ma jednak plan na dokończenie działań. W ramach drugiego celu ogólnego zrealizowano dwa zaplanowane projekty współpracy: „Marsz po zdrowie" służący poprawie infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej obszaru LGD i „Czas na świętokrzyskie", którego celem było opracowanie narzędzi i promocja LGD. W przypadku trzeciego celu ogólnego zaplanowano dwa cele szczegółowe i trzy przedsięwzięcia. Przekroczono wskaźnik w przypadku zrealizowanych imprez promujących LGD i utworzenia ofert spędzania wolnego czasu. Do realizacji czeka jeszcze kilka operacji dotyczących budowy lub modernizacji infrastruktury spędzania wolnego czasu, co ma jednak związek z pozyskaniem nowych środków na to przedsięwzięcie. Generalnie osiągnięcie wartości docelowych świadczy o bardzo dobrej organizacji pracy, a także dobrym tempie ogłaszania i rozstrzygania naborów.

4. W LSR do grup defaworyzowanych zaliczono młodych ludzi bezrobotnych (do 40 roku życia) oraz osoby starsze (50+). Wybór należy uznać za trafiony, a realizację działań za zadowalającą. Pierwsza z grup była głównymi wnioskodawcami w zakresie zakładania działalności gospodarczej. Do osób starszych kierowano natomiast projekty grantowe, które miały na celu ich aktywizację. W obliczu zjawiska starzenia się społeczeństwa i odpływu młodych ludzi, działania dla tych grup powinny być kontynuowane.

5. LGD Powiatu Opatowskiego stara się o pozyskiwanie środków poza RLKS, choć z uwagi na dużą ilość obowiązków jest to zadanie dość trudne. W latach 2017-2018 udało się zrealizować projekt „LGD-owskie wsparcie

w biznesowym starcie" z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego 2014-2020. Stanowił on odpowiedź na bardzo duże zainteresowanie operacjami z zakresu przedsiębiorczości, a jego celem było pobudzenie przedsiębiorczości poprzez zwiększenie liczby mikroprzedsiębiorstw tworzonych przez osoby bezrobotne i nieaktywne zawodowo i przez osoby odchodzące z rolnictwa na obszarze gmin województwa. Innym działaniem jest nieodpłatna pomoc prawna dla mieszkańców gmin obszaru LGD. Warto też zauważyć, że Lokalna Grupa Działania od 2016 roku prowadzi Warsztat Terapii Zajęciowej w Czekarzewicach do którego uczęszcza łącznie 60 osób z niepełnosprawnością znaczną oraz umiarkowaną z terenu powiatu opatowskiego, ostrowieckiego oraz lipskiego.

6. LGD zrealizowała trzy projekty współpracy. „Kreator przedsiębiorczości" polegał na promowaniu lokalnej przedsiębiorczości, pomocy w tworzeniu nowych działalności gospodarczych i wspieraniu funkcjonujących firm, a także kształtowaniu postaw przedsiębiorczych wśród dzieci, młodzieży i dorosłych. W jego ramach utworzono Lokalne Centrum Wspierania Przedsiębiorczości (LCWP) i zorganizowano szkolenia w pięciu zakresach tematycznych. Drugi projekt, „Czas na Świętokrzyskie" służył promocji oferty turystycznej województwa, a w jego ramach prowadzono działalność promocyjną województwa w trakcie targów Agrotravel, wykonano filmy dotyczące walorów turystycznych oraz przygotowano mapy i gadżety promocyjne. Trzeci projekt „Marsz po zdrowie" służył rozwojowi lokalnego społeczeństwa, integracji mieszkańców, promocji zdrowego stylu życia oraz rozwojowi turystyki. W ramach działań powstała m.in. nowa infrastruktura rekreacyjna, w tym zostały wytyczone i oznakowane 4 szlaki nordic walking, a także dokonano zakupu gadżetów i kijków do nordic walking. Nie ulega wątpliwości, że projekty współpracy idealne wpisywały się w cele jakie zostały określone w LSR. Stanowiły też dobrą formę kooperacji LGD i wpływały na rozwój umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych dla społeczności lokalnych celów.

7. Funkcjonowanie LGD Powiatu Opatowskiego należy ocenić bardzo dobrze. Zatrudnieni pracownicy wykazują się dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności i ambitnie podchodzą do wykonywania zadań. Osoby korzystające z działań doradczych oraz informacyjno-konsultacyjnych świadczonych przez pracowników biura wysoko oceniają ich poziom. Dotyczy to zarówno pozyskanej wiedzy i informacji, profesjonalizmu pracownika, przydatności wiedzy. Wnioskodawcy korzystali z pomocy w technicznych aspektach przygotowywania wniosku, ale też otrzymywali bardziej praktyczne wskazówki. Dzięki prowadzonym działaniom doradczym i informacyjnym składane wnioski wyróżniały się wysoką jakością.

8. Informacje o prowadzonych naborach rozpowszechniane są różnymi kanałami, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej efektywnego kanału, czyli w sieci internetowej. Duże znaczenie mają także organizowane przez LGD spotkania informacyjno-konsultacyjne. Wszystko to pozwala na efektywną i skuteczną realizację LSR.

9. Świetne postępy w realizacji LSR stanowią dowód na to, że procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste dla beneficjentów. Potwierdzili to oni w przeprowadzonych na potrzeby ewaluacji ankietach. Podobnie jak fakt, iż opracowany na rzecz wdrażania LSR LGD Powiatu Opatowskiego system kryteriów dla poszczególnych przedsięwzięć był obiektywny i jednoznaczny. Kryteria wyboru dobrze odgrywały swoją rolę i przyczyniały się do wyboru najlepszych projektów, które były spójne z celami LSR.

10. Działalność Lokalnej Grupy Działania wpływa na poprawę komunikacji i poziomu współpracy pomiędzy mieszkańcami obszaru. Duże znaczenie odgrywa wysoka rozpoznawalność. Grupa kojarzona jest z prowadzonymi działaniami, zwłaszcza przez organizacje pozarządowe, z którymi współpraca układa się wzorowo. Zainteresowanie naborami na uruchomienie działalności gospodarczej również potwierdza, iż LGD Powiatu Opatowskiego spełnia nałożone na nie zadania.

2. Spis treści

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania ... 3

2. Spis treści ... 7

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji ... 9

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania ... 12

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją ... 15

5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność ... 15

5.2. Główne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju ... 25

5.3. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR ... 29

5.4. Projekty współpracy ... 34

5.5. Działania poza RLKS ... 36

5.6. Działalność biura LGD ... 37

5.6.1. Ogólna organizacja pracy ... 37

5.6.2. Szkolenia pracowników i organów LGD ... 38

5.6.3. Realizacja planu komunikacji ... 39

5.6.4. Doradztwo ... 43

5.7. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności ... 47

6. Kompleksowa ocena wdrożenia LSR, w tym stopień osiągnięcia celu głównego ... 50

6.1. Stopień osiągnięcia celu głównego ... 50

6.2. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny ... 51

6.3. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na przedsiębiorczość ... 52

6.4. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe obszaru ... 52

6.5. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR ... 53

6.6. Innowacyjność ... 53

6.7. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy ... 54

6.8. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów oraz ocena pracy biura ... 55

6.9. Ocena procesu wdrażania ... 55

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER w okresie wdrażania LSR (2015-2023) ... 56

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje do dokumentu strategicznego na nowy okres programowania 58

8. Spis tabel i wykresów 60

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania 62

Ankieta dla mieszkańców terenu Lokalnej Grupy Działania Powiatu Opatowskiego..... 62

Ankieta dla beneficjentów LGD Powiatu Opatowskiego..... 64

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

Przedmiotem badania, którego wyniki prezentowane są w niniejszym raporcie, była Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Powiatu Opatowskiego przygotowana w okresie programowania UE 2014-2020 oraz działania podjęte na rzecz jej realizacji w latach 2016-2021. Celem badania było dokonanie oceny działań podejmowanych na rzecz realizacji celów zapisanych w LSR.

Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację Socjometr – niezależny podmiot specjalizujący się w badaniach społecznych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych. Skupiały się one w kilku obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze. Zestaw tych pytań był wspólny dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie świętokrzyskim, co było efektem zastosowanego w tym regionie systemu ewaluacji (więcej informacji na ten temat w kolejnym rozdziale).

Obszary badań oraz przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
   a. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
   a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
   b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
   a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
   b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
   a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
   b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
   a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
   b. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
   c. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
   a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
   b. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
7. Projekty współpracy
   a. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
   b. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
   a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
   b. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych?
   c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Ocena procesu wdrażania
   a. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
   b. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
   c. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
   d. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

10. Wartość dodana podejścia LEADER

    a. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?

    b. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?

    c. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?

    d. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Szczegółowe obszary działań LGD, które zostały poddane ocenie:

1. Działalność biura LGD, w tym w szczególności jakość i efektywność świadczonego doradztwa dla wnioskodawców (rzeczywistych i potencjalnych) oraz beneficjentów.
2. Realizacja planu komunikacji, rozpoznawalność LGD, wymiana informacji z mieszkańcami obszaru oraz jakość podejmowanych działań komunikacyjnych.
3. Realizacja rzeczowo-finansowa Lokalnej Strategii Rozwoju.
4. Funkcjonowanie organów LGD.
5. Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz włączenia społecznego (w szczególności wsparcie udzielone przedstawicielom grupy defaworyzowanej).
6. Działania LGD w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz turystyki i dziedzictwa kulturowego.
7. Promowanie innowacyjności na obszarze objętym LSR.
8. Realizacja projektów współpracy.

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Opisywane tu badanie jest częścią większego projektu badawczego realizowanego przez Fundację Socjometr we współpracy ze Świętokrzyską Siecią LGD. Polega on na realizowaniu monitoringu i ewaluacji według metodologii wspólnej dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie świętokrzyskim. Projekt ten jest unikatowy w skali kraju i z pewnością może być uznany za dobrą praktykę, ponieważ wprowadzają on nową jakość w zakresie ewaluacji procesu wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju. Najważniejszą merytoryczną korzyścią ze stosowania przez świętokrzyskie LGD wspólnej metodologii monitoringu i ewaluacji procesu wdrażania LSR jest możliwość zbierania danych porównywalnych w skali całego województwa. Podwaliny pod współpracę w tym zakresie zostały położone w okresie programowania 2007-2013. W obecnym okresie programowania została ona rozszerzona na wszystkich członków Świętokrzyskiej Sieci LGD, co pozwoli w przyszłości na stworzenie wyczerpującego, zbiorczego raportu z działalności wszystkich tworzących ją Lokalną Grup Działania.

Prowadzenie ewaluacji we współpracy ze Świętokrzyską Siecią LGD, a nie z pojedynczymi Lokalnymi Grupami Działania jest korzystne nie tylko ze względów merytorycznych, ale także ze względów praktycznych, ponieważ taki model działania umożliwił wdrożenie kompleksowego systemu monitoringu i ewaluacji. Główne założenia tego systemu:

- LGD-y otrzymały wspólne narzędzia badawcze. Były to, po pierwsze, wystandaryzowane ankiety mierzące jakość i efektywność doradztwa, ankiety przeznaczone dla mieszkańców obszaru LGD, ankiety dla uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych. Zarząd każdej z Lokalnych Grup Działania mógł wybrać, które z tych narzędzi należy zastosować, można było korzystać także z nich wszystkich. Niezależnie od tych decyzji zastosowanie wystandaryzowanych ankiet pozwoliło na uzyskanie danych, które możliwe są do agregowania w skali województwa. Drugim rodzajem wspólnych dla wszystkich świętokrzyskich LGD narzędzi były arkusze do monitorowania danych własnych. Mogą one być wypełniane na bieżąco lub w określonych momentach w danym roku kalendarzowym. Arkusze te

ułatwiają prowadzenie monitoringu, ponieważ gromadzą w jednym pliku wiele różnych danych. Dodatkową ich zaletą jest to, że niejako wymuszają systematyczność prowadzenia monitoringu. Wystandaryzowany formularz pozwala także na gromadzenie danych porównywalnych pomiędzy poszczególnymi Lokalnymi Grupami Działania. Trzecim rodzajem narzędzi wchodzących w skład systemu monitoringu i ewaluacji są scenariusze wywiadów z pracownikami oraz członkami organów LGD. Scenariusze te opracowane zostały na podstawie wydanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Wytycznych nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

- Lokalne Grupy Działania samodzielnie zbierają dane ilościowe za pomocą ankiet oraz gromadzą dane własne. Badacze z Fundacji Socjometr odpowiedzialni są za przeprowadzenie badań jakościowych. Bardzo istotne jest również, że gromadzone dane wykorzystywane są w czasie prowadzonych co roku warsztatów refleksyjnych w ramach ewaluacji on-going. Przekazywane zbiory danych są poddawane analizie przez ekspertów Fundacji oraz przekazywane Lokalnym Grupom Działania w formie prezentacji kompatybilnej ze scenariuszem spotkań refleksyjnych.
- Powiązanie ze sobą procesów monitorowania postępów w realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju, prowadzenia ewaluacji on-going, oceny śródokresowej oraz końcowej pozwala na znaczne oszczędności czasu i środków finansowych. Pracownicy LGD mają ściśle wyznaczone zadania w zakresie monitoringu, które zajmują stosunkowo niewiele czasu w porównaniu z sytuacją, gdy samodzielnie musieliby opracowywać narzędzia i analizować wszystkie dane. Zastosowanie wspólnych narzędzi i procedur ewaluacji w skali województwa spowodowało, że koszt ich stworzenia i wdrożenia został rozłożony na wiele podmiotów, co pozwoliło Lokalnym Grupom Działania na znaczne oszczędności środków finansowych w zakresie analiz, które zgodnie z Wytycznymi nr 10/1/2022 muszą być zlecane podmiotom zewnętrznym.

Zastosowane podejście badawcze opiera się na zasadzie triangulacji, czyli zapewnieniu trafności i rzetelności wyników badań poprzez gromadzenie danych za pomocą

różnych technik badawczych. W przypadku projektu, którego wyniki są opisane w niniejszym raporcie zastosowano szeroki zestaw technik badawczych i analitycznych:

- analiza desk research (zbieranie i analizowanie danych zastanych, w tym dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz dane gromadzone przez LGD w ramach monitoringu),
- analizy ilościowe (ankieta kierowana do beneficjentów i ankieta kierowana do mieszkańców obszaru),
- badania jakościowe przy użyciu scenariuszy wywiadów indywidualnych (IDI) i grupowych („fokusów"). Wywiady przeprowadzono z pracownikami biura LGD oraz z przedstawicielami organów stowarzyszenia.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją

5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność

Lokalna Grupa Działania Powiatu Opatowskiego funkcjonuje na terenie pięciu gmin: Opatów, Ożarów, Wojciechowice, Tarłów, Sadowie. Dwie pierwsze to gminy miejskie, a pozostałe trzy to gminy wiejskie. Wszystkie gminy położone są w obrębie województwa świętokrzyskiego, w powiecie opatowskim. Obszar działania jest spójny terytorialnie i łączą go tradycje historyczne, kulturowe i przyrodnicze. Każda para gmin wchodzących w skład LGD pozostaje w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty geograficznie obszar, znajdujący się w jednym obrysie.

Rysunek 1. Obszar LGD Powiatu Opatowskiego.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 roku obszar LGD zamieszkiwało 37 128 osób. W 2021 roku wskaźnik był znacznie niższy i wyniósł 34 549. Należy podkreślić, że w latach 2016-2021 liczba mieszkańców spadła w każdej z gmin obszaru LGD. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy wchodzące w skład LGD, zdecydowanie najliczniej zamieszkiwane są gminy miejskie Opatów i Ożarów, a najmniejszą liczbę mieszkańców posiada gmina Sadowie. Szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

Ludność w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Opatów	11 930	11 869	11 737	11 663	11 532	11 347
Ożarów	10 911	10 856	10 793	10 662	10 559	10 455
Sadowie	4 032	4 002	3 957	3 929	3 889	3 827
Tarłów	5 303	5 278	5 205	5 139	5 067	4 968
Wojciechowice	4 112	4 064	4 051	4 006	3 988	3 952

Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD.

Kwestią wymagającą analizy są dochody gmin. Stanowią one parametr obrazujący w pośredni sposób dochodowość mieszkańców, ale także opisujący poziom rozwoju sektora gospodarczego. Wyrazem zdolności dochodowej gmin jest wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli tzw. wskaźnik G, który stanowi podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat. Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. Wskaźniki w 2021 roku w gminach wchodzących w skład LGD kształtowały się w przedziale 843,31 (Tarłów) – 2 893,88 (Ożarów). Warto dla porównania odnotować, że najwyższym wskaźnikiem G w Polsce może się pochwalić gmina Kleszczów –

w 2021 wyniósł on 29 808,10 zł (w 2020 roku - 31 028,40 zł). Najniższy wskaźnik G obliczono dla gminy Potok Górny – 485,66 zł w 2021 roku (w 2020 roku - 454,97 zł). Szczegóły dotyczące wydatków gmin wchodzących w skład LGD Powiatu Opatowskiego obrazuje poniższa tabela.

Wskaźnik G dla gmin wchodzących w skład LGD							
Nazwa gminy/rok	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Opatów	1 070,57	1 134,97	1 136,83	1 153,07	1 200,89	1 309,77	1 416,48
Ożarów	2 415,02	2 390,19	2 460,97	2 546,43	2 479,98	2 589,13	2 893,88
Sadowie	990,13	977,38	1 077,00	1 084,24	1 083,31	1 177,81	1 254,86
Tarłów	666,41	888,03	821,25	690,87	733,92	793,52	843,31
Wojciechowice	1 148,75	1 146,17	1 104,45	1 107,37	1 148,10	1 183,56	1 295,79

Tabela 2. Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD.

Kolejną kwestią wymagającą omówienia są wydatki gmin. W latach 2015-2020 we wszystkich gminach obszaru LGD wydatki przeważnie rosły i należy zauważyć, że wzrosty te były dość znaczne (w przypadku gminy Wojciechowice aż o 2 327,06). W 2020 roku największe wydatki w przeliczeniu na jednego mieszkańca miała gmina Ożarów (5 787,17 zł), a najniższe gmina Tarłów (3 928,10 zł). Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotówkach (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Opatów	2 836,48	2 925,25	3 326,78	4 028,95	3 932,08	4 032,88
Ożarów	5 110,55	4 397,90	4 644,43	5 566,99	5 822,02	5 787,17
Sadowie	2 680,98	2 925,09	3 304,92	4 064,56	4 518,12	4 805,69
Tarłów	3 252,65	3 402,31	3 597,73	3 823,89	4 058,02	3 928,10
Wojciechowice	2 813,12	3 348,17	4 083,29	4 793,43	4 502,00	5 140,18

Tabela 3. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotówkach.

Gminy wchodzące w skład LGD Powiatu Opatowskiego na tle wszystkich gmin województwa świętokrzyskiego wypadają przeciętnie. Zdecydowanie najlepiej w klasyfikacjach wypada gmina Ożarów, której wskaźniki w przypadku dochodów ogółem budżetu i wydatków budżetu gminy na 1 mieszkańca oraz środków w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych były wyższe niż średnia dla województwa świętokrzyskiego. W przypadku klasyfikacji analizującej dochody ogółem budżetu powyżej średniej znalazła się dodatkowo tylko gmina Wojciechowice, a najsłabiej wypadła gmina Opatów. Zwraca uwagę fakt bardzo niskich środków w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i unijnych projektów w gminach Opatów i Tarłów. Żadna z gmin, poza wspomnianą gminą Ożarów, nie przekroczyła średniej województwa świętokrzyskiego w przypadku wydatków budżetu gminy na jednego mieszkańca. Biorąc pod uwagę klasyfikację podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON (na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym) jedynie gmina Opatów przekroczyła średnią. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Nazwa gminy	**Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca**	**Środki w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych**	**Wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca**	**Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym**
Opatów	4 192,19	135 000,00	4 032,88	1 635,1
Ożarów	6 996,91	6 268 685,19	5 787,17	1 191,9
Sadowie	4 788,49	1 211 923,09	4 805,69	1 152,8
Tarłów	4 236,51	177 072,88	3 928,10	1 091,7
Wojciechowice	5 695,89	1 901 873,74	5 140,18	1 118,7
Średnia województwa świętokrzyskiego	**5 569,83**	**3 624 734,74**	**5 234,57**	**1 273,0**

Tabela 4. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin.

W LSR stwierdzono, że obszar LGD cechuje się niskim poziomem przedsiębiorczości. Na terenie gmin funkcjonują podmioty zajmujące się przede wszystkim handlem, usługami, działalnością produkcyjną, budownictwem i usługami transportowymi. Podkreślano potrzebę inwestowania w tego typu działalności, gdyż nabyte przez lata doświadczenie daje możliwość zdobycia przewagi konkurencyjnej na regionalnym i narodowym rynku. Do problemów zaliczono małe zainteresowanie inwestorów zewnętrznych i to pomimo faktu że na terenie występuje bogata oferta terenów inwestycyjnych. Dodatkowo wskazano również niewystarczający poziom wdrażania nowoczesnych technologii i innowacji w firmach.

Za najważniejszy problem gmin wchodzących w skład LGD uznano sytuację na rynku pracy. Wskazywano tutaj niewystarczającą ilość projektów mających na celu przeprowadzenie szkoleń dla bezrobotnych oraz pobudzających przedsiębiorczość, małą liczbę dużych zakładów pracy oraz brak pomocy ze strony Urzędu Gminy. Ostatnie lata nie przyniosły dynamicznych zmian. W przypadku zatrudnienia sytuacja w gminach była rozmaita. Trend pozytywny w latach 2015-2020 dało się zaobserwować w gminach Opatów, Sadowie i Wojciechowice, a w gminach Ożarów i Tarłów odnotowano natomiast spadki liczby pracujących. Identyczna tendencja miała miejsce, jeśli weźmiemy pod uwagę podział na mężczyzn i kobiet. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Gmina	**Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)**					
	Ogółem		**Mężczyźni**		**Kobiety**	
	2015	**2020**	**2015**	**2020**	**2015**	**2020**
Opatów	2 416	2 509	1 020	1 048	1 396	1 461
Ożarów	1 976	1 882	1 111	1 030	865	852
Sadowie	344	443	190	202	154	241
Tarłów	321	276	104	85	217	191
Wojciechowice	254	309	89	126	165	183

Tabela 5. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD.

Całkiem pozytywnym trendem jest natomiast fakt, iż w latach 2015 – 2020 we wszystkich gminach poprawiała się proporcja liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do ogólnej liczby ludności. Z drugiej strony wskaźniki w dalszym ciągu pozostają wysokie. W gminie Wojciechowice spadł on aż o 4,0%, ale i tak pozostał bardzo wysoki – 8,1% Warto również zauważyć, że spadające bezrobocie niekoniecznie oznacza rosnącą aktywność zawodową, ponieważ jest ono powiązane ze spadającą liczbą osób w wieku produkcyjnym. Bardzo negatywnie kształtuje się udział bezrobotnych kobiet, który jest zdecydowanie wyższy niż w przypadku mężczyzn (wyjątkiem jest tutaj gmina Sadowie), a w gminach Ożarów i Tarłów posiada bardzo wysokie wartości - odpowiednio 11,9 i 11,7. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Opatów	13,4	10,4	14,1	10,2	12,7	10,7
Ożarów	13,2	9,2	11,3	7,0	15,4	11,9
Sadowie	11,8	8,5	11,7	8,8	11,8	8,3
Tarłów	13,4	10,3	13,5	9,0	13,4	11,7
Wojciechowice	13,1	8,1	11,6	6,6	15,0	9,9

Tabela 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD.

W LSR podkreślono, iż problemem obszaru była mała liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w porównaniu do średniej dla kraju i województw. W ostatnich latach liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności wzrastała i wzrost ten był dość dynamiczny (najwyższy w gminie Opatów – o 302,6). Zwracają jednak uwagę różnice pomiędzy poszczególnymi gminami, które wchodzą w skład LGD. Podczas gdy w gminie Tarłów w 2021 roku wartość wskaźnika liczby podmiotów w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym wynosiła 1 151,7, w gminie Opatów wskaźnik wyniósł aż 1 706,5. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Opatów	1 403,9	1 454,0	1 508,1	1 556,9	1 635,1	1 706,5
Ożarów	1 071,4	1 088,3	1 113,3	1 140,1	1 191,9	1 227,7
Sadowie	1 002,0	987,7	1 099,5	1 123,9	1 152,8	1 193,1
Tarłów	867,5	886,5	952,4	1 022,3	1 091,7	1 151,7
Wojciechowice	889,1	932,4	1 009,9	1 059,3	1 118,7	1 173,7

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.

W latach 2016-2021 na obszarze LGD odnotowano wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, ale w tym przypadku wzrosty nie były zbyt dynamiczne. Największy dotyczył gminy Tarłów (o 133). W 2021 roku zdecydowanie najwięcej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców odnotować można było w gminie Opatów (742), a najmniej w gminie Wojciechowice (478). Szczegóły obrazuje poniższy wykres.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Opatów	632	656	682	682	714	742
Ożarów	487	489	494	504	524	539
Sadowie	469	467	518	524	535	546
Tarłów	415	421	455	475	507	548
Wojciechowice	355	374	412	427	451	478

Tabela 8. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności.

Na obszarze LGD funkcjonuje sporo organizacji pozarządowych. Wskazać tu należy koła gospodyń wiejskich, kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne oraz stowarzyszenia i fundacje czy zespoły artystyczne i folklorystyczne. W LSR wskazano także, że na terenie

znajduje się relatywnie duża liczba obiektów edukacyjnych, kulturalnych i sportowych. Problemem określono natomiast słabe zaangażowanie społeczeństwa i brak otwartości mieszkańców na aktywizację i integrację społeczną. Uznano w konsekwencji za kluczowe podjęcie dalszych działań wspierających organizacje pozarządowe i grupy nieformalne.

Konsultacje społeczne oraz dane statystyczne pozwoliły na wybór grup defaworyzowanych:

- osoby bezrobotne (głównie osoby młode do 40 roku życia),
- osoby powyżej 50 roku życia.

Dla pierwszej z grup defaworyzowanych przeznaczono operacje dotyczące zakładania własnych działalności gospodarczych, rozszerzanie prowadzonych działalności gospodarczych, organizację szkoleń i realizację projektu „Kreator przedsiębiorczości". Uznano w konsekwencji, że grupa może znacząco się rozwijać, co sprawia, że inwestycje w kapitał tych osób mogą okazać się niezwykle przyszłościowe. Operacje kierowane do osób powyżej 50 roku życia dotyczyły zaś utworzenia oferty spędzania czasu wolnego oraz promocji aktywności i integracji społecznej.

Za jeden z najważniejszych problemów gmin obszaru LGD uznana została tendencja starzenia się społeczeństwa. Statystyki potwierdzają, iż w ostatnich latach jeszcze bardziej pogorszyła się proporcja między liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w latach 2016-2021 spadła w każdej z gmin, a zgodnie z tendencją ogólnopolską wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Gmina	**Ludność gmin w wieku (Źródło: Bank Danych Lokalnych):**					
	Przedprodukcyjnym		**Produkcyjnym**		**Poprodukcyjnym**	
	2016	**2021**	**2016**	**2021**	**2016**	**2021**
Opatów	1 842	1 685	7 308	6 645	2 780	3 017
Ożarów	1 874	1 698	6 739	6 174	2 298	2 583
Sadowie	671	598	2 455	2 263	906	966

Tarłów	795	700	3 297	2 987	1 211	1 281
Wojciechowice	702	643	2 497	2 326	913	983

Tabela 9. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym.

W LSR za inne istotne zagrożenie uznano wyjazd młodych ludzi w poszukiwaniu atrakcyjnych miejsc pracy. Tendencji tej nie udało się w ostatnich latach zahamować. Dane Głównego Urzędu Statystycznego jednoznacznie pokazują dominujące ujemne saldo migracji. Należy podkreślić, że w latach 2020 i 2021 ujemne wskaźniki odnotowano w każdej z gmin obszaru LGD. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)					
Nazwa gminy/rok	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Opatów	-33	17	-47	-13	-43
Ożarów	-6	-32	-71	-39	-15
Sadowie	-20	-2	3	-33	-24
Tarłów	10	-12	-48	-21	-33
Wojciechowice	-12	-8	-9	12	-10

Tabela 10. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD.

Świadczeniem usług opiekuńczych i specjalistycznych dla osób starszych i chorych oraz pomocą finansową, rzeczową i organizacją dla osób w trudnej sytuacji życiowej zajmują się w gminach ośrodki pomocy społecznej. Na terenie powiatu opatowskiego znajduje się 6 tego rodzaju placówek. Sama liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej z roku na rok spada w prawie każdej z gmin obszaru LGD i w przypadki niektórych są to spadki znaczne (Tarłów, Wojciechowice). Należy jednak podkreślić, że tylko w gminach Opatów i Sadowie liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej jest niższa od średniej dla województwa świętokrzyskiego (i to nieznacznie). W tym kontekście w LSR zwrócono także uwagę na pośrednio związane z tym problemy społeczne jakimi były wzrost patologii

i osłabienie tożsamości kulturowej czy brak możliwości zagospodarowania czasu wolnego młodszych osób.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. Ludności (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
ŚWIĘTOKRZYSKIE	946	862	761	688	634	561
Opatów	706	640	554	546	431	372
Ożarów	1 187	1 156	1 019	923	839	776
Sadowie	766	667	566	568	546	493
Tarłów	1 202	1 049	939	845	735	679
Wojciechowice	1 228	1 041	833	817	753	667

Tabela 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.

Potencjał turystyczny w trakcie prac nad LSR został określony przez mieszkańców jako duża szansa, który może przyczynić się do jego rozwoju. Bogate i długie tradycje historyczne Ziemi Opatowskiej skutkują tym, iż na terenie odnaleźć można bardzo wiele dóbr kultury. Do atrakcji zaliczyć można między innymi takie obiekty jak: kolegiata p.w. Św. Marcina w Opatowie, podziemna trasa turystyczna w Opatowie, baszta w Tudorowie, kościół parafialny w Ptkanowie, źródełko Kadłubka w Karwowie, kościół pod wezwaniem św. Wojciecha w Wojciechowicach (z 1362 roku), kościół parafialny pod wezwaniem św. Mikołaja w Gierczycach, kościół pod wezwaniem św. Wojciecha w Glinianach, kościół parafialny p.w. św. Trójcy w Tarłowie, gotycki kościół we Wszechświętych, sanktuarium Matki Bożej Różańcowej Królowej Rodzin w Ożarowie. Istotną atrakcją są także pomniki przyrody czy bogactwo i zróżnicowane zasoby środowisko przyrodniczego. Dodać do tego należy liczne produkty lokalne (kasza jaglana gierczycka, ser jabłeczny), a także sztandarowe imprezy (Święto Kwitnącej Wiśni, Jarmark Opatowski, Dożynki Gminne w Lasocinie).

W LSR podkreślono, iż potencjał turystyczny nie jest jednak w należyty sposób wykorzystywany. Zwracano uwagę na niewystarczającą infrastrukturę turystyczną, czego

dowodem są przytoczone w poniższej tabeli dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące ilości turystycznych obiektów noclegowych w gminach. Problemem uznano również słabo rozbudowaną sieć lokalnych szlaków turystycznych, brak punktów informacji turystycznej czy odpowiedniej promocji atrakcji.

Turystyczne obiekty noclegowe w gminach – stan w dniu 31 lipca poszczególnych lat (Źródło: Bank Danych Lokalnych)			
Nazwa gminy/rok	**2017**	**2019**	**2021**
Opatów	4	4	4
Ożarów	-	-	-
Sadowie	1	1	1
Tarłów	-	-	-
Wojciechowice	-	-	-

Tabela 12. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD.

5.2. Główne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju

W pracach nad Lokalną Strategia Rozwoju LGD Powiatu Opatowskiego dało się odnotować bardzo wysokie zaangażowanie społeczności lokalnej. Wykorzystano rozmaite metody i techniki pracy partycypacyjnej na wszystkich etapach jej tworzenia. Wymienić tu można: badania ankietowe, kwestionariusze tabelaryczne, konsultacje społeczne, wywiady indywidualne (IDI) oraz wywiady grupowe (FGI), internetowe badania ankietowe, fiszki projektowe oraz konsultacje nad strategią online. W prace nad LSR zaangażowani byli wszyscy pracownicy biura, którzy współpracowali z osobami zainteresowanymi we włączenie się w tworzenie strategii. W rezultacie prac do najważniejszych problemów obszaru LGD zaliczono:

- problemy związane z bezrobociem, ubóstwem i uzależnieniem od zewnętrznego kapitału,
- niewystarczającą ofertę turystyczną w zakresie infrastrukturalnym, ofertowym i niewystarczającą liczbę działań promujących turystykę,

- niewystarczającą ofertę spędzania wolnego czasu skierowanej do zróżnicowanej grupy mieszkańców obszaru.

Przyjęta logika interwencji skutkowała podjęciem działań we wszystkich wskazanych trzech wymiarach problemowych. W rezultacie, w ramach aktualnej na dzień realizacji badania ewaluacyjnego strategii, zdefiniowano trzy cele ogólne i sześć celów szczegółowych.

Pierwszy cel ogólny to „Społeczeństwo terenu LGD rozwijające się ekonomicznie". W jego ramach wyznaczono dwa cele szczegółowe: 1.1. Wzmocnienie kapitału ludzkiego mieszkańców obszaru LGD, 1.2. Tworzenie i utrzymanie miejsc pracy. Cel ten znajdował uzasadnienie w problemie bezrobocia, ubóstwa i wyludniania się gmin. Zdawano sobie doskonale sprawę z tego, iż niezbędne jest doinwestowanie rynku pracy.

Drugi cel ogólny to „Obszar LGD atrakcyjny turystycznie". W jego ramach wskazano trzy cele szczegółowe: 2.1. Poprawa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej obszaru LGD, 2.2. Opracowanie narzędzi i promocja obszaru LGD. Cel ten miał związek z występującymi na obszarze atrakcjami przyrodniczymi, historycznymi i kulturowymi, których potencjał nie jest w należyty sposób wykorzystywany. Uznano, iż stanowi bogaty zasób zarówno dla turystów, ale również dla samych mieszkańców, którzy mogą czerpać z niego korzyści. Najbardziej pozytywną konsekwencją inwestycji w poprawę atrakcyjności turystycznej obszaru miała być w rezultacie poprawa kondycji ekonomicznej jego mieszkańców. Innym wymiarem korzyści płynących z rozwoju turystyki na obszarze działania LGD miało być wzmocnienie lokalnej tradycji, tożsamości i kultury.

Cel ogólny trzeci nazwano „Społeczeństwo terenu LGD rozwijające się ekonomicznie". Dopasowano do niego dwa cele szczegółowe: 3.1. Integracja społeczna mieszkańców, 3.2. Poprawa oferty spędzania wolnego czasu. Cel ten stanowił odpowiedź na niski poziom aktywności społecznej mieszkańców, ale także miał związek z wyludnianiem się gmin i starzeniem się społeczeństwa, co skutkuje społeczną dezintegracją czy brakiem ciągłości kulturowego przekazu. Operacje w ramach tego celu miały więc służyć zachęcaniu do tworzenia i uczestnictwa we wspólnotach lokalnych, budowania więzi społecznych i utrzymywania lokalnej tożsamości. Szczególną uwagę skierowano na działania kierowane do osób starszych, wykluczonych społecznie i/lub osób niepełnosprawnych.

Określenie celów ogólnych i szczegółowych należy uznać za trafne. Dawały one szansę na likwidowanie przyczyn negatywnych zjawisk, jakie zostały wskazane w LSR.

W ewaluowanym okresie zmiany w LSR miały najwięcej wspólnego z pozyskaniem trzech bonusów i koniecznością włączenia nowych środków i tym samym zwiększenia wskaźników. Nowe fundusze przeznaczano na przedsięwzięcia: 1.2.1 Podejmowanie działalności gospodarczej, 1.2.2 Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach i 3.2.2 Budowa lub modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego.

Nabory organizowano zgodnie z wytycznymi. Warte podkreślenia jest to, iż zainteresowanie przedsięwzięciami było nieustannie duże. W przypadku naborów z zakresu podejmowania działalności gospodarczej odnotowano największą liczbę wnioskodawców wybranych do wsparcia. Były to także nabory, o które najczęściej pytano. Nie było też problemów z zainteresowaniem na projekty grantowe i w każdym z naborów znaleźli się chętni na środki. Największe trudności wynikały natomiast z biurokratyzacji, nadmiernej ilości dokumentów niezbędnych do wypełnienia i złożenia. W konsekwencji pracownicy LGD sugerują, że zdecydowanie lepszym rozwiązaniem byłoby dostarczanie przez beneficjentów dokumentacji dopiero po ogłoszeniu wyniku naborów.

Poniższa tabela pokazuje szczegółowo historię naborów, jakie prowadzono w LGD Powiatu Opatowskiego.

Nr naboru	**Data naboru**	**Zakres wsparcia**	**Liczba złożonych wniosków**	**Liczba wybranych wniosków**	**Protesty złożone**	**Protesty / odwołania uwzględnione**
1/2016	6.12. - 22.12.2016 r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	14	11	2	1
2/2016	6.12. - 22.12.2016 r.	Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach	9	8	1	0
3/2016	6.12. – 22.12.2016 r.	Infrastruktura spędzania czasu wolnego	4	4	0	0

1/2017	21.03. – 3.04 2017 r.	Infrastruktura spędzania czasu wolnego	3	3	0	0
2/2017	30.03. – 12.04.2017 r.	Budowa i modernizacja ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej/okołoturystycznej lub rekreacyjnej	1	1	0	0
3/2017	1.08. – 14.08.2017 r.	Budowa lub modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego	3	3	0	0
4/2017	1.08. – 14.08.2017 r.	Budowa i modernizacja ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej/okołoturystycznej lub rekreacyjnej	0	0	0	0
5/2017	8.08. - 22.08. 2017 r.	Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach.	2	2	0	0
6/2017	4.12. – 18.12.2017 r.	Infrastruktura spędzania czasu wolnego	1	1	0	0
1/2018	30.01- 11.02.2018 r.	Infrastruktura spędzania czasu wolnego	2	1	0	0
1/2018/G	27.02- 13.03.2018 r.	Realizacja imprez promujących LGD	11	10	1	0
2/2018/G	27.02- 13.03.2018 r.	Rozwój i promocja obszaru LGD z wykorzystaniem zasobów dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego	0	0	0	0
3/2018/G	26.03- 10.04.2018 r.	Odbudowa i renowacja obiektów zabytkowych atrakcyjnych turystycznie	0	0	0	0
4/2018/G	16.04. – 30.04 2018 r.	Opracowanie nowych ofert spędzania czasu wolnego	12	12	0	0
5/2018/G	5.07-20.07 2018 r.	Realizacja imprez promujących LGD	0	0	0	0
6/2018/G	18.07- 1.08.2018 r.	Realizacja imprez promujących LGD	5	3	0	0
2/2018	24.07. - 8.08. 2018 r.	Infrastruktura spędzania czasu wolnego	1	1	0	0
3/2018	03.10 – 18.10.2018	Podejmowanie działalności	6	6	0	0

	r.	gospodarczej				
4/2018	03.10 – 18.10.2018 r.	Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach	5	3	0	0
1/2019	4.06- 18.06. 2019 r.	Infrastruktura spędzania czasu wolnego	1	1	0	0
1/2020	09.10. – 26.10. 2020 r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	1	1	0	0
2/2020	09.10. – 26.10. 2020 r.	Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach	2	2	0	0
1/2021	12.03- 26.03.2021 r.	Infrastruktura spędzania czasu wolnego	1	1	0	0
2/2021	12.03- 26.03.2021 r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	3	3	0	0
3/2021	6.04- 20.04.2021 r.	Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach	2	2	0	0

Tabela 13. Nabory w LGD Powiatu Opatowskiego.

5.3. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR

Analiza postępu rzeczowo-finansowego pozwala ocenić efekty wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Ewaluacja jest możliwa dzięki danym dotyczącym osiągniętych wartości wskaźników produktu, które zostały przypisane do poszczególnych przedsięwzięć na etapie tworzenia LSR. Umiejętny dobór wskaźników zwiększa możliwość dobrej orientacji w realizowaniu celów szczegółowych.

Warto przyjrzeć się w jaki sposób LGD Powiatu Opatowskiego radziła sobie z realizacją zamierzonych wartości docelowych wskaźników. Pomogą w tym dane dotyczące postępu rzeczowego zamieszczone w poniższej tabeli.

Cel ogólny	Cel Szczegółowy	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja 2018 %		Realizacja 2019 %		Realizacja 2020 %		Realizacja 2021 %	
						U	P	U	P	U	P	U	P
Cel 1. Społeczeństwo terenu LGD rozwijające się ekonomicznie	1.1. Wzmocnienie kapitału ludzkiego mieszkańców obszaru LGD	1.1.1. Wsparcie przedsiębiorczości - doradztwo i szkolenia dla mieszkańców	Liczba przeprowadzonych szkoleń i spotkań doradczych	szt.	5	100	100	100	100	100	100	100	100
		1.1.2. Realizacja projektu "Kreator przedsiębiorczości"	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	szt.	1	100	0	100	0	100	0	100	100
			Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	20	100	0	100	0	100	0	100	100
	1.2. Tworzenie i utrzymanie miejsc pracy	1.2.1. Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	22 (w 2021 roku zwiększono wskaźnik)	56,25	43,75	93,75	81,25	93,75	93,75	81,82	68,18
		1.2.2. Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach	Liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa	szt.	10 (w 2018 roku zwiększono wskaźnik)	62,50	50	75	62,50	60	50	70	70
		1.2.3. Wzrost zaangażowania mieszkańców w	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z	szt.	27	100	100	100	100	100	100	100	100

		realizację LSR	mieszkańcami										
Cel 2. Obszar LGD atrakcyjny turystycznie	2.1. Poprawa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej obszaru LGD	2.1.1. Realizacja projektu "Marsz po zdrowie"	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	szt.	1	0	0	100	0	100	0	100	0
			Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	8	0	0	100	0	100	100	100	100
	2.2. Opracowanie narzędzi i promocja obszaru LGD	2.2.1. "Czas na Świętokrzyskie" - działania marketingowe	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	1	100	0	100	100	100	100	100	100
			Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	6	116,67	116,67	116,67	116,67	116,67	116,67	116,67	116,67
Cel 3. Społeczeństwo terenu LGD rozwijające się ekonomicznie	3.1. Integracja społeczna mieszkańców	3.1.1. Realizacja imprez promujących LGD	Liczba zrealizowanych imprez	szt.	15	113,33	0	113,33	113,33	113,33	113,33	113,33	113,33
	3.2. Poprawa oferty spędzania wolnego czasu.	3.2.1. Opracowanie nowych ofert spędzania czasu wolnego	Liczba nowoutworzonych ofert spędzania czasu wolnego	szt.	15 (w 2020 roku zwiększono wskaźnik)	250	0	250	250	166,67	166,67	166,67	166,67
		3.2.2. Budowa lub modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego	Liczba nowych lub zmodernizowanych ogólnodostępnych i niekomercyjnych obiektów infrastruktury spędzania czasu wolnego	szt.	20 (w 2020 i 2021 roku zwiększono wskaźnik)	83,33	50	100	75	91,67	83,33	55	55

Tabela 2. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w LGD

Analiza wskaźników dla pierwszego celu głównego jednoznacznie wskazuje na bardzo zaawansowany stopień realizacji LSR. Osiągnięto już wszystkie zakładane wskaźniki w przypadku przedsięwzięć dotyczących przeprowadzonych szkoleń i spotkań doradczych oraz spotkań informacyjno-konsultacyjnych. Zrealizowano też zaplanowany projekt współpracy „Kreator przedsiębiorczości". Do realizacji pozostały brakujące przedsięwzięcia z zakresu utworzenia i rozwoju działalności gospodarczej, co ma związek z otrzymaniem bonusa i zwiększenia wskaźników. LGD Powiatu Opatowskiego ma jednak plan na dokończenie działań.

W ramach drugiego celu ogólnego zrealizowano dwa zaplanowane projekty współpracy: „Marsz po zdrowie" służący poprawie infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej obszaru LGD i „Czas na świętokrzyskie", którego celem było opracowanie narzędzi i promocja LGD. Szerzej projekty omówione zostaną w dalszej części raportu. Warto w tym miejscu jednak zwrócić uwagę, że w przypadku drugiego projektu współpracy, wskaźnik „Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy" przekroczył wartość docelową, co stanowi wskaźnik potwierdzający dobrą współpracę pomiędzy Lokalnymi Grupami Działania na obszarze województwa świętokrzyskiego.

W przypadku trzeciego celu ogólnego zaplanowano dwa cele szczegółowe i trzy przedsięwzięcia. Przekroczono wskaźnik w przypadku zrealizowanych imprez promujących LGD i utworzenia ofert spędzania wolnego czasu. Do realizacji czeka jeszcze kilka operacji dotyczących budowy lub modernizacji infrastruktury spędzania wolnego czasu, co ma jednak związek z pozyskaniem nowych środków na to przedsięwzięcie.

Osiągnięcie wartości docelowych świadczy o bardzo dobrej organizacji pracy, a także dobrym tempie ogłaszania i rozstrzygania naborów. Przedstawiciele LGD podkreślają efektywne wykorzystanie środków, ale jednocześnie zwracają uwagę, iż były one niewystarczające. Wnioskodawców było bowiem znacznie więcej niż założonych środków. Aktualnie należy podkreślić, iż LSR w pewien sposób się zdezaktualizowała wskutek galopującej inflacji czy sytuacji po pandemii. Otrzymywane środki są w rezultacie niedostateczne.

Warto zwrócić uwagę jak prezentował się postęp finansowy. Poniższa tabela pokazuje, jak przedstawiają się kwestie dotyczące rozdysponowywania i wypłaty środków z budżetu LSR.

Przedsięwzięcia	Budżet w LSR	Pomoc przyznana		Pomoc wypłacona	
		Realizacja budżetu	Realizacja budżetu (%)	Realizacja budżetu	Realizacja budżetu (%)
1.1.1. Wsparcie przedsiębiorczości - doradztwo i szkolenia dla mieszkańców	39 563,76	42 000,00	106,16	42 000,00	106,16
1.1.2. Realizacja projektu „Kreator przedsiębiorczości”	95 000,00	94 871,00	99,86	94 871,00	99,86
1.2.1. Podejmowanie działalności gospodarczej	2 248 983,68	1 800 000,00	80,04	1 500 000,00	66,70
1.2.2. Tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje w przedsiębiorstwach	1 827 953,84	1 877 289,00	102,70	1 877 289,00	102,70
1.2.3. Wzrost zaangażowania mieszkańców w realizację LSR	65 000,00	65 000,00	100,00%	60 999,87	93,85
2.1.1. Realizacja projektu „Marsz po zdrowie”	90 000,00	89 998,00	100,00	0,00	0,00
2.2.1. „Czas na Świętokrzyskie” - działania marketingowe	40 000,00	40 000,00	100,00	40 000,00	100,00
3.1.1. Realizacja imprez promujących LGD	92 154,92	99 142,00	107,58	98 914,00	107,33
3.2.1. Opracowanie nowych ofert spędzania czasu wolnego	139 871,12	150 000,00	107,24	150 000,00	107,24
3.2.2. Budowa lub modernizacja infrastruktury spędzania czasu wolnego	1 949 472,98	1 084 565,00	55,63	1 056 553,39	54,20

Tabela 35. Finansowy postęp w realizacji LSR.

Realizacja finansowa również przebiega zgodnie z założeniami. Dane z postępu finansowego potwierdzają, że większość strategii jest już zrealizowana. W przypadku

większości przedsięwzięć przyznano i wypłacono już całość albo zdecydowaną większość środków. Bardzo istotne jest to, że LGD Powiatu Opatowskiego posiada dodatkowo plan na dokończenie działań.

5.4. Projekty współpracy

LGD Powiatu Opatowskiego zrealizowała trzy projekty współpracy. Pierwszy z nich to „**Kreator przedsiębiorczości**”. Trwał on od lipca 2018 do września 2020 roku. Wzięło w nim udział 20 krajowych partnerów i jeden zagraniczny (Słowacja). Celem działań było stworzenie warunków do powstania stabilnych mikroprzedsiębiorstw i podmiotów ekonomii społecznej, rozwój istniejących firm oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży. W ramach projektu utworzono Lokalne Centrum Wspierania Przedsiębiorczości, do którego zadań należy:

- wspieranie rozwoju mikro i małej przedsiębiorczości poprzez działalność szkoleniową, doradczą i informacyjną;
- organizowanie bezpłatnego doradztwa w zakresie zdobywania nowych kwalifikacji zawodowych i doskonalenia nabytej wiedzy;
- świadczenie pomocy poprzez wymianę doświadczeń z innymi LCWP-ami;
- doradztwo pod kątem założenia nowego przedsiębiorstwa, uzyskania środków na sfinansowanie działalności firmy;
- organizowanie warsztatów rozwijających kreatywność i innowacyjność uczestników oraz ich umiejętności biznesowe;
- organizowanie działań integrujące społeczności lokalne, kształtowanie poczucia odpowiedzialności społecznej biznesu;
- wsparcie lokalnych produktów poprzez udział w ich promocji oraz pomoc w pozyskiwaniu środków na utrzymanie i rozwój produkcji oraz łańcucha sprzedaży.

Dodatkowo w ramach projektu zostało zorganizowanych pięć szkoleń: 1) „ABC przedsiębiorczości, czyli jak założyć własną firmę”, 2) Szkolenie - rozpoczęcie działalności gospodarczej, 3) Szkolenie – rozwijanie działalności gospodarczej, 4) Biznesplan dla operacji w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, 5) Biznesplan dla operacji w zakresie rozwijania działalności gospodarczej.

Całkowity budżet projektu wyniósł 2 995 508,00 zł, a udział finansowy LGD Powiatu Opatowskiego 95 000,00 zł.

Drugi z projektów „**Marsz po zdrowie**” realizowano od kwietnia 2019 do września 2021 roku. Wzięło w nim udział 8 krajowych partnerów. Projekt służył rozwojowi lokalnego społeczeństwa, integracji mieszkańców, promocji zdrowego stylu życia oraz rozwojowi turystyki. W ramach działań powstała nowa infrastruktura rekreacyjna, w tym zostały wytyczone i oznakowane 4 szlaki nordic walking w dwóch gminach (dwa 10-kilometrowe i dwa 5-kilometrowe), przygotowano tablice z mapami, ćwiczeniami i instruktażem do samodzielnego uprawiania nordic walking. Dokonano zakupu materiałów promocyjnych, a także koszulek i kijów do nordic walkingu. Całkowity budżet wyniósł 1 424 283,48 zł, a udział LGD Powiatu Opatowskiego to 90 000,00 zł.

Trzeci projekt „**Czas na Świętokrzyskie**” realizowano od marca 2018 do lutego 2019 roku. Wzięło w nim udział 7 krajowych partnerów. W ramach projektu wykonanych zostało siedem 15-minutowych filmów promujących walory turystyczno-krajoznawcze, kulturowe, atrakcje turystyczne, bazę noclegową i gastronomiczną siedmiu partnerskich Lokalnych Grup Działania. Filmy te umieszczono na stronach internetowych poszczególnych LGD-ów, urzędów miast i gmin oraz przedstawicieli sektora turystycznego, a także emitowano na stoisku podczas imprezy targowej i przygotowano edycję DVD. Całkowity budżet projektu wyniósł 201 310,54 zł, a udział finansowy LGD Powiatu Opatowskiego 40 000,00 zł.

Zainteresowanie projektami współpracy było bardzo duże. Warto w tym aspekcie zauważyć, że w przypadku „Marsz po zdrowie” sukces operacji skutkował tym, iż podjęto decyzję o powtórkach działania i marsze odbywają się aktualnie cyklicznie. Należy również podkreślić, że projekty współpracy idealnie wpisały się w cele określone w LSR.

5.5. Działania poza RLKS

LGD Powiatu Opatowskiego stara się o pozyskiwanie środków poza RLKS, choć z uwagi na dużą ilość obowiązków jest to zadanie dość trudne. Warto jednak zwrócić uwagę na realizowany w latach 2017-2018 projekt „LGD-owskie wsparcie w biznesowym starcie" z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego 2014-2020. Stanowił on odpowiedź na bardzo duże zainteresowanie operacjami z zakresu przedsiębiorczości, a inicjatywa pojawiła się na spotkaniu świętokrzyskich Lokalnych Grup Działania. Celem działań było pobudzenie przedsiębiorczości poprzez zwiększenie liczby mikroprzedsiębiorstw tworzonych przez osoby bezrobotne i nieaktywne zawodowo i przez osoby odchodzące z rolnictwa na obszarze gmin województwa świętokrzyskiego, obejmujących działalność 14 LGD-ów będących realizatorami projektu. W ramach działań odbywały się liczne szkolenia dotyczące zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, w tym w zakresie następujących tematów: prawne aspekty działalności gospodarczej, księgowość i podatki w małej firmie, zasady rozliczania dotacji, warsztaty pisania biznesplanów. Prowadzono także doradztwo poszkoleniowe w formie grupowej i indywidualnej. Z grupy 15 uczestników wyłoniono 10 osób, które po złożeniu biznesplanów i pozytywnej weryfikacji otrzymały dotację inwestycyjną w wysokości 21 000 zł na osobę i wsparcie pomostowe przez okres pół roku w wysokości 1 100 zł. Całkowity budżet projektu wyniósł 4 759 873,00 zł.

Innym działaniem prowadzonym przez LGD Powiatu Opatowskiego jest nieodpłatna pomoc prawna dla mieszkańców gmin obszaru LGD. Warto też zauważyć, że Lokalna Grupa Działania od 2016 roku prowadzi Warsztat Terapii Zajęciowej w Czekarzewicach do którego uczęszcza łącznie 60 osób z niepełnosprawnością znaczną oraz umiarkowaną z terenu powiatu opatowskiego, ostrowieckiego oraz lipskiego. Celem Warsztatu jest umożliwienie rehabilitacji społecznej i zawodowej osobom uznanym za niezdolne do podjęcie pracy w zakresie: pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia, realizacji zadań zmierzających do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności każdego uczestnika, niezbędnych do możliwie niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia w środowisku.

Mimo poświęcenia dużej uwagi i konieczności przedstawienia mnóstwa dokumentacji, przedstawiciele LGD Powiatu Opatowskiego pragną kontynuować tego rodzaju działania.

5.6. Działalność biura LGD

5.6.1. Ogólna organizacja pracy

Biuro Lokalnej Grupy Działania Powiatu Opatowskiego zlokalizowane jest w ścisłym centrum miasta Opatów, w budynku, w którym mieści się też Prokuratura oraz Ośrodek Doradztwa Rolniczego. Nie ulega wątpliwości, że lokalizacja jest bardzo korzystna i pozwala na łatwe dotarcie wszystkim zainteresowanym.

Biuro LGD funkcjonuje na podstawie przyjętego Regulaminu pracy biura. Do 22.07.2021r. w biurze zatrudniony był Dyrektor Biura. Po jego śmierci zostały zatrudnione 2 osoby na stanowisku Specjalista ds. administracyjnych i doradztwa, a 01.04.2022 Zarząd powołał dyrektora biura, który za pełnioną funkcję nie pobiera wynagrodzenia.

Współpraca i doświadczenie to wyznacznik funkcjonowania LGD. Trudność w działalności w analizowanym okresie miała związek ze śmiercią dyrektora, co okazało się dużym ciosem dla Stowarzyszenia. Brakowało także środków na bieżącą działalność i LGD groziła upadłość lub konieczność zaciągnięcia pożyczki. Udało się jednak pokonać problem, w tym np. zatrudnić osoby z pośrednictwa pracy. Radzenie sobie z wyzwaniami w tak trudnych momentach zasługuje na duże uznanie.

W kontekście przyszłych działań przedstawiciele LGD podkreślają zbyt małą ilość środków na funkcjonowanie biura z uwagi na rosnące koszty i konieczność rozbudowania zasobów. Przeszkodą w efektywnym wykonywaniu zadań jest również zbyt duża ilość „papierkowej roboty" i konieczność np. kilkukrotnego wpisywania takich samych czy podobnych danych do dokumentów.

5.6.2. Szkolenia pracowników i organów LGD

Pracownicy biura i członkowie organów przeszli liczne szkolenia mające na celu wzmocnienie potencjału kadrowego i podwyższenie jakości pracy. Dotyczyły one podnoszenia kompetencji w zakresie prowadzonego doradztwa, zasad wypełnienia dokumentacji aplikacyjnej, procedur wyboru i oceny operacji oraz innych kwestii dotyczących wdrażania LSR. Warto zauważyć, że pracownicy zostali też przeszkoleni z bardziej szczegółowych kwestii jak np. systemu ochrony danych osobowych, udzielania zamówień publicznych, finansowania działalności LGD, kodeksu pracy. Przykłady realizowanych działań w tym zakresie zaprezentowano w poniższych tabelach.

Szkolenia dla organów LGD		
Data	Nazwa	Frekwencja
08-06-2016	Szkolenie Rady LGD Powiatu Opatowskiego w zakresie wdrażania LSR w okresie programowania 2014-2020	14
24-10-2016	Szkolenie Rady LGD Powiatu Opatowskiego w zakresie procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz kryteria wyboru operacji w okresie programowania 2014-2020	14
24-10-2016	Szkolenie Członków Zarządu LGD Powiatu Opatowskiego w zakresie procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz kryteria wyboru operacji w okresie programowania 2014-2020	5
11-07-2017	Szkolenie Członków Zarządu LGD Powiatu Opatowskiego w zakresie procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz kryteria wyboru operacji w okresie programowania 2014-2020	5
21-08-2017	Szkolenie Członków Rady w zakresie procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz kryteriów wyboru operacji w okresie programowania 2014-2020	14
11-09-2017	Szkolenie Członków Rady w zakresie procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz kryteriów wyboru operacji w okresie programowania 2014-2020	14
25-05-2018	Szkolenie Członków Rady na szkoleniu w zakresie procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR, procedury wyboru i oceny grantobiorców oraz kryteria wybory operacji i grantobiorców w okresie programowania 2014-2020	11

Tabela 16. Szkolenia dla organów LGD.

Szkolenia dla pracowników LGD		
Data	Nazwa	Frekwencja

07-08.09.2016	Biznesplan dla operacji w ramach LSR	1 osoba
28-10-2016	Szkolenie z zakresu udzielania zamówień publicznych	1 osoba
16-11-2016	Szkolenie dla osób nadzorujących i wdrażających system ochrony danych osobowych w trybie stacjonarnym	1 osoba
26.06.2017	Szkolenie dla lokalnych grup działania: Projekty grantowe w ramach poddziałania "Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność"	2 osoby
26.06.2017	Szkolenie dla lokalnych grup działania: Warunki i tryb przyznania pomocy w ramach poddziałania "Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania"	2 osoby
26.06.2017	Szkolenie dla lokalnych grup działania: Tryb konkurencyjnego wyboru wykonawców zadań ujętych w zestawieniu rzeczowo-finansowym operacji oraz działanie portalu ogłoszeń ARiMR w ramach PROW 2014-2020	2 osoby
11-07-2017	Szkolenie Pracowników LGD Powiatu Opatowskiego w zakresie Procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz kryteria wyboru operacji w okresie programowania 2014-2020	2 osoby
29-30.08.2017	Szkolenie finansowanie działalności LGD poprzez prowadzenie działalności gospodarczej lub odpłatnej działalności pożytku publicznego	2 osoby
29-30.09.2017	Szkolenie "Monitoring i ewaluacja w projektach dot. podnoszenia jakości życia na obszarach wiejskich oraz rozwoju lokalnego z uwzględnieniem potencjału ekonomicznego, społecznego i środowiskowego danego obszaru".	2 osoby
27-28.10.2017	Szkolenie " Promocja jakości życia na obszarach wiejskich oraz rozwój lokalny z uwzględnieniem potencjału ekonomicznego, społecznego i środowiskowego danego obszaru- przykłady dobrych praktyk"	2 osoby
06.04.2018	Szkolenie z narzędzi ewaluacji i monitoringu LSR 2014-2020	2 osoby
10.05.2018	Spotkanie z przedstawicielami Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w dniach 10-11 maja 2018r. W Centrum Edukacyjnym w Wólce Milanowskiej	2 osoby
09-10.07.2018	Szkolenie : Kodeks pracy dla zarządzających organizacją pozarządową	2 osoby

Tabela 17. Szkolenia dla pracowników LGD.

5.6.3. Realizacja planu komunikacji

Plan komunikacji to bardzo istotne narzędzie pracy. Działania, które są w nim zapisane, służą realizowaniu wielu funkcji, w tym informacyjnych, doradczych, promocyjnych i aktywizujących. Należy podkreślić, że od działań komunikacyjnych w dużej mierze uzależniona jest sprawność i jakość wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Profesjonalnie

opracowany i wykonany plan komunikacji wpływa bowiem na większą efektywność działań w ramach podejmowanych operacji przez beneficjentów i wybór jak najlepszych projektów do dofinansowania. Skuteczna komunikacja powinna znajdować przełożenie na licznie składane wnioski o wysokiej jakości, które powinny znów zapewniać bezproblemowe osiąganie założonych wartości wskaźników

Plan komunikacyjny w LGD Powiatu Opatowskiego nie jest bardzo rozbudowany i skupia się na konkretnych działaniach związanych z wykorzystaniem narzędzi komunikacyjnych. Ma to istotne znaczenie w kontekście małej liczby pracowników zatrudnionych w biurze. Działania służyły przede wszystkim:

- informowaniu o rozpoczęciu realizacji LSR, planowanych działaniach i możliwościach dofinansowania oraz działalności LGD,
- informowaniu potencjalnych wnioskodawców o zasadach, typach operacji i kryteriach udzielania wsparcia w ramach realizacji LSR,
- promowaniu operacji realizowanych w ramach LSR,
- utrzymywaniu dobrego wizerunku i rozpoznawalności LGD,
- szerokiemu włączeniu mieszkańców reprezentujących różne sektory i grupy interesów w proces wdrażania, monitoringu, ewaluacji LSR.

W ramach działań komunikacyjnych realizowano rozmaite zadania, w tym m.in. publikowano informacje na stronach internetowych LGD i partnerów, umieszczano artykuły i ogłoszenia w lokalnych mediach czy parafiach, wydawano foldery i broszury promocyjne, organizowano spotkania informacyjne i informacyjno-konsultacyjne, prowadzono doradztwo czy organizowano imprezy promocyjne.

Z realizacją planu komunikacji nie było żadnych problemów. Pracownicy LGD Powiatu Opatowskiego stwierdzili, iż każde z działań przyniosło jakiś efekt i nie ma potrzeby rezygnacji z jakiekolwiek spośród nich. Warto byłoby jednak zainwestować w portale społecznościowe, które do tej pory nie były w wystarczający sposób wykorzystywane.

Nawiązując do planu komunikacyjnego, warto sprawdzić opinie samych mieszkańców gmin obszaru LGD na temat tego, czy komunikacja była efektywna. W ankiecie zadano

pytanie o rozpoznawalność LGD Powiatu Opatowskiego. Spośród 250 badanych mieszkańców, aż 248 wybrało odpowiedź twierdzącą. Osobom, które wskazały, iż słyszały o LGD Powiatu Opatowskiego zadano kolejne pytanie dotyczące tego, w jaki sposób dotarły do informacji o LGD.

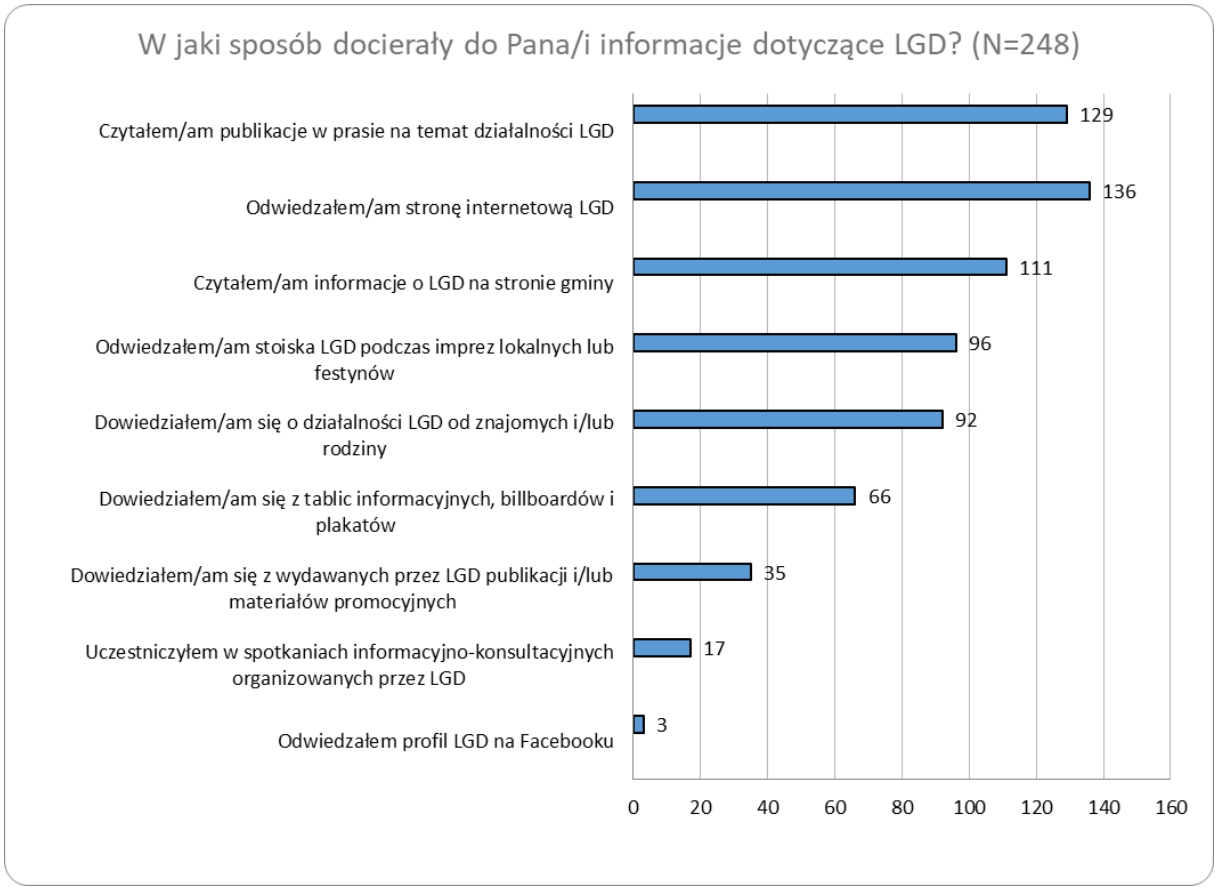

Wykres 1. Metody docierania informacji o LGD Powiatu Opatowskiego do mieszkańców obszaru.

Dane z powyższego wykresu pokazują, iż przygotowany plan komunikacji był efektywny. Zdecydowanie najwięcej mieszkańców gmin obszaru LGD biorących udział w badaniu wskazało, iż źródłem informacji o była strona internetowa (136), a na drugim miejscu pośród wskazań były publikacje w prasie na temat działalności LGD (129), zaś na trzecim umieszczane informacje o LGD na stronach gmin (111). Bardzo dobry wynik odnotowano w przypadku odwiedzania stoisk LGD w trakcie imprez lokalnych/festynów (96) oraz tzw. „marketing szeptany" (92). Dużo wskazań miały także tablice informacyjne, billboardy i plakaty (66). Najmniej mieszkańców gmin obszaru LGD wskazało jako źródło wydawane informatory czy materiały promocyjne (35) i uczestnictwo w spotkaniach

informacyjno-konsultacyjnych (17). Biuro nie prowadzi konta na portalu społecznościowym Facebook, dlatego wskazania (3) należy traktować jak pomyłkę ze strony respodnantów.

W kontekście działań komunikacyjnych, warto również sprawdzić, w jaki sposób docierały do potencjalnych beneficjentów informacje o naborze wniosków w LGD.

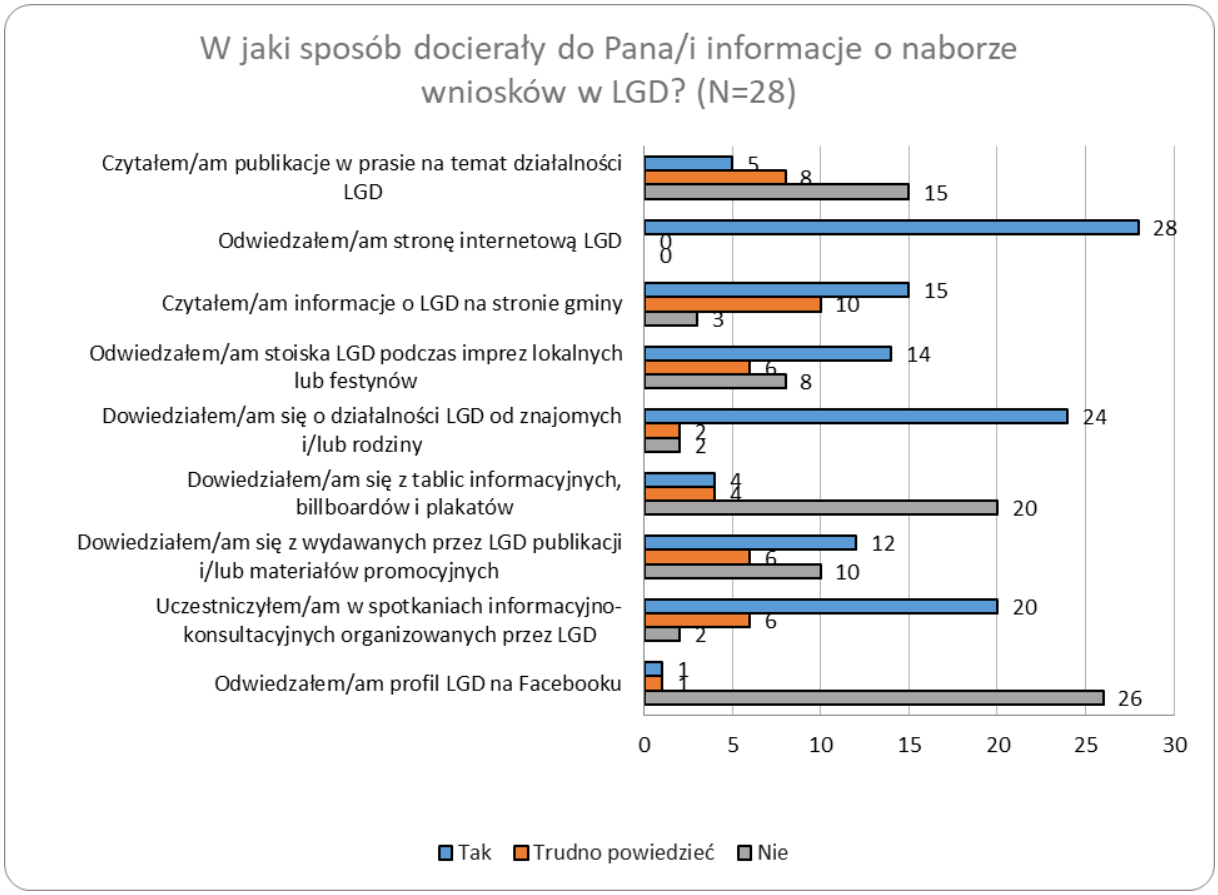

Wykres 2. Metody docierania informacji o naborach w LGD Powiatu Opatowskiego do potencjalnych beneficjentów.

Dwa źródła informacji o naborze wniosków przeważają w wynikach ankietowanych beneficjentów. Najwięcej respondentów (28) wskazało stronę internetową jako źródło informacji, a niewiele mniej badanych osób (24) stwierdziło, że ważne okazały się informacje pozyskiwane od znajomych i/lub rodziny. Sporo respondentów dotarło do informacji dzięki uczestnictwu w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD (20). Ponad połowa badanych beneficjentów czytała informacje o LGD na stronach gmin (15), a dokładnie połowa odwiedziła stoiska LGD w trakcie imprez lokalnych lub festynów (14). Dość dobrze wypadły wskazania dotyczące wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych (12). Słabo w ankiecie wypadły natomiast publikacje w prasie (5) oraz informacje zamieszczane na tablicach informacyjnych, billboardach czy plakatach (4).

Biuro nie prowadzi konta na portalu społecznościowym Facebook, dlatego wskazanie (1) należy traktować jak pomyłkę ze strony respodnanta.

Kolejną kwestią wartą analizy jest to, jak beneficjenci oceniają to, czy LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków.

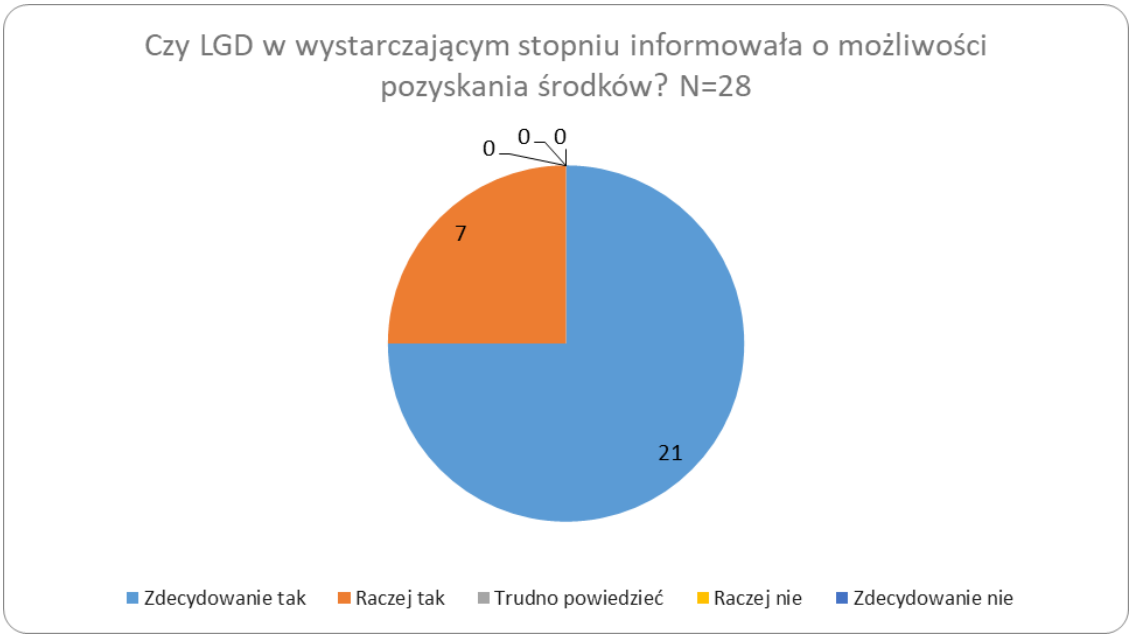

Wykres 3. Ocena beneficjentów na temat stopnia informowania przez LGD o możliwości pozyskania środków.

Ankietowani beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają działalność biura LGD w aspekcie informowania o możliwości pozyskania środków. Żadna z badanych osób nie oceniła biura LGD negatywnie w tej kwestii. Dodatkowo warto podkreślić, że spośród 28 ankietowanych, aż 21 wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak", a 7 „raczej tak". Można więc stwierdzić, że LGD Powiatu Opatowskiego wywiązuje się z jednego z podstawowych zadań, do jakiego zostało powołana.

5.6.4. Doradztwo

Jednym z najistotniejszych aspektów funkcjonowania biura LGD jest doradztwo dla potencjalnych beneficjentów. Pracownicy są na pewno dobrze przygotowani do świadczenia tego rodzaju usług. Doradztwo było świadczone przede wszystkim w biurze, ale też telefonicznie czy przy wykorzystaniu sieci internetowej. Zainteresowanie działaniami było

bardzo duże i każdy wnioskodawca korzystał z tego rodzaju pomocy. Pracownicy biura podkreślają, że na pewno ich wsparcie przysłużyło się lepszej jakości składanych wniosków.

W ramach opisywanego tu badania ewaluacyjnego zebrano opinie beneficjentów na temat doradztwa udzielanego im na różnych etapach współpracy z LGD Powiatu Opatowskiego Zdecydowana większość ankietowanych beneficjentów korzystała z szerokiego zakresu wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku. Wszystkich 28 respondentów skorzystało ze wsparcia w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania oraz ze wsparcia polegającego na udzieleniu informacji o możliwości dofinansowania projektu. 27 ankietowanych skorzystało z porad w zakresie wypełniania dokumentów koniecznych do złożenia wniosku i wyjaśnień szczegółowych zasad oceny wniosków. 26 respondentów stwierdziło, iż sięgnęło po wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich, a 21 skorzystało ze wsparcia w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR. Szczegóły zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 4. Zakres wsparcia udzielonego beneficjentom ze strony LGD na poszczególnych etapach składania wniosku.

Samo doradztwo ocenione zostało przez badanych beneficjentów bardzo pozytywnie. Dotyczy to zarówno etapu składania wniosku, jak i etapu realizacji operacji oraz etapu rozliczania operacji. Warto podkreślić wysokie oceny dotyczące przygotowania merytorycznego doradców LGD i fakt, iż żaden z ankietowanych nie wypowiedział się krytycznie na temat udzielanego wsparcia. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji								
		Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/ame ze wsparcia na tym etapie	N
Etap składania wniosku	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	20	8	0	0	0	0	28
	Udzielone porady były przydatne	22	6	0	0	0	0	28
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	21	7	0	0	0	0	28
Etap realizacji operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	20	7	1	0	0	0	28
	Udzielone porady były przydatne	19	9	0	0	0	0	28
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	17	10	1	0	0	0	28
Etap rozliczania operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	19	8	1	0	0	0	28
	Udzielone porady były przydatne	18	10	0	0	0	0	28
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	19	8	1	0	0	0	28

Tabela 18. Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji.

Ankietowani beneficjenci zostali poproszeni o ocenę poszczególnych elementów procesu składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD. Wyniki okazały się i w tym

przypadku bardzo pozytywne, czego dowodem jest fakt, iż żaden z 28 respondentów nie wybrał oceny krytycznej. Różnice dotyczą w konsekwencji tylko liczby wskazań odpowiedzi „zdecydowanie zgadzam się" i „raczej zgadzam się". Bardzo pozytywnie została oceniona czytelność procedur i jednoznaczność kryteriów wyboru wniosków, gdzie 20 ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „zdecydowanie zgadzam się", a 8 „raczej zgadzam się". 17 ankietowanych stwierdziło, iż zdecydowanie zgadza się ze stwierdzeniem, iż kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów, a 8 wybrało odpowiedź „raczej zgadzam się" (trzy osoby nie potrafiły jednoznacznie się opowiedzieć w tym temacie). O tym jak dobrze oceniana jest potrzeba funkcjonowania i sama działalność LGD najlepiej świadczy fakt, iż 25 badanych beneficjentów stwierdziło, że w przyszłości chcieliby ponownie skorzystać ze wsparcia LGD (gdyby pojawiła się taka możliwość), z czego aż 19 wskazało odpowiedź „zdecydowanie zgadzam się" w tym temacie. Szczegóły ocen poszczególnych stwierdzeń dotyczących procesu składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD zaprezentowano na poniższym wykresie.

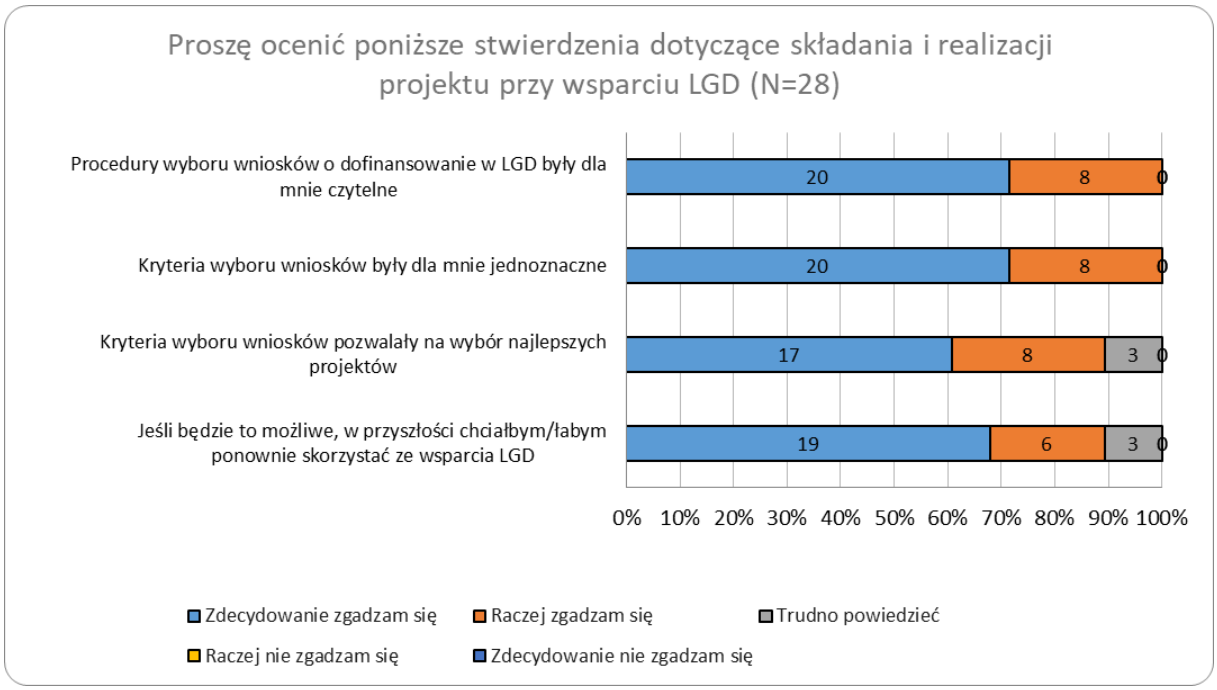

Wykres 5. Ocena stwierdzeń dotyczących składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD Powiatu Opatowskiego.

5.7. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności

Przytoczone dane w raporcie pozwalają stwierdzić, że LGD Powiatu Opatowskiego dobrze realizowała założone przez siebie cele. Warto sprawdzić, jaką opinię na temat rozwoju obszaru objętego LSR ma lokalna społeczność. Na poniższym wykresie przedstawiono oceny dotyczące przedsiębiorczości.

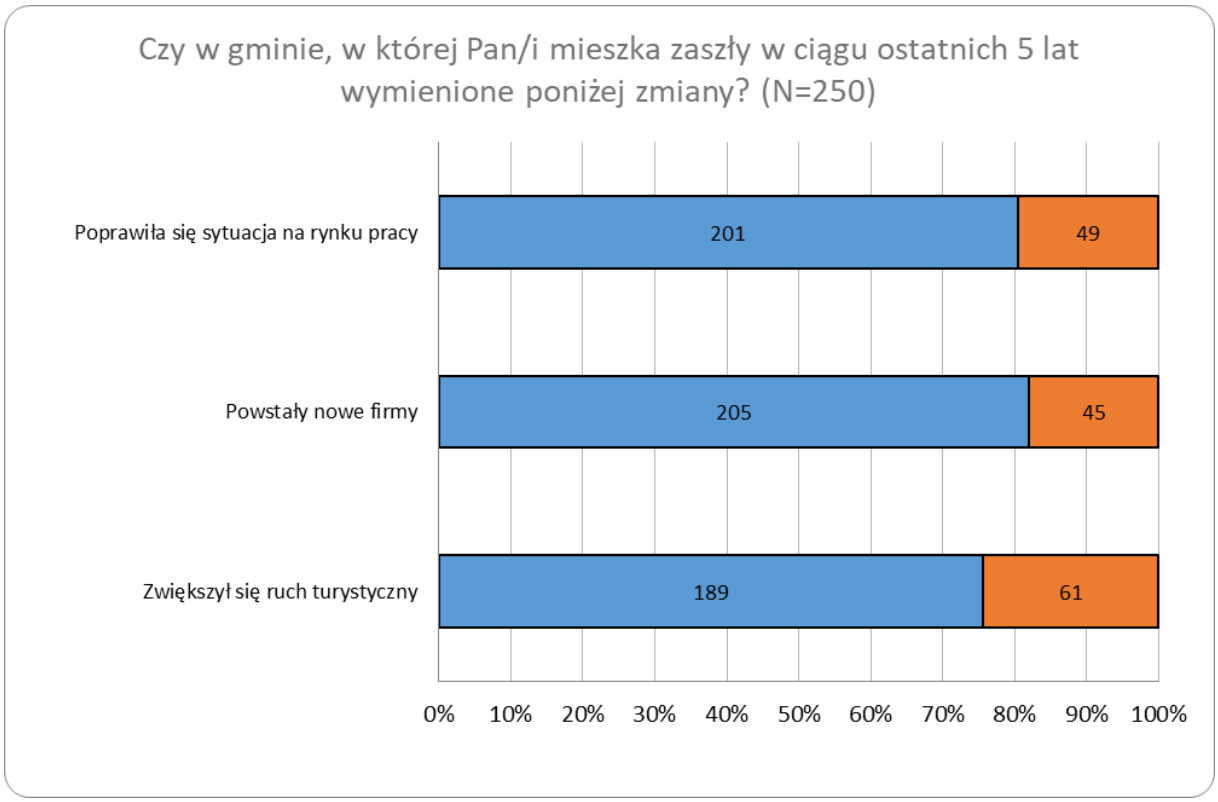

Wykres 6. Ocena zmian dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w przeciągu ostatniego roku.

Ocena zmian dotyczących przedsiębiorczości jest bardzo pozytywna. Aż 201 spośród 250 badanych mieszkańców dostrzega poprawę sytuacji na rynku pracy na obszarze LGD w przeciągu ostatniego roku. Jeszcze lepszą opinię badani mieszkańcy mieli w temacie powstania nowych firm – 205 respondentów wyraziło takie zdanie, a przeciwnego zdania było 45 osób. Nieco gorzej kształtuje się ocena dotycząca zwiększenia się ruchu turystycznego. Tego rodzaju poprawę w przeciągu zaobserwowało 189 respondentów, a odmiennego zdania było 61 osób.

Kolejną kwestią, której warto poświęcić uwagę są zmiany dotyczące atrakcyjności zamieszkiwanego obszaru, zarówno pod względem potrzeb mieszkańców, jak i potencjalnych turystów. Szczegóły pokazuje poniższy wykres.

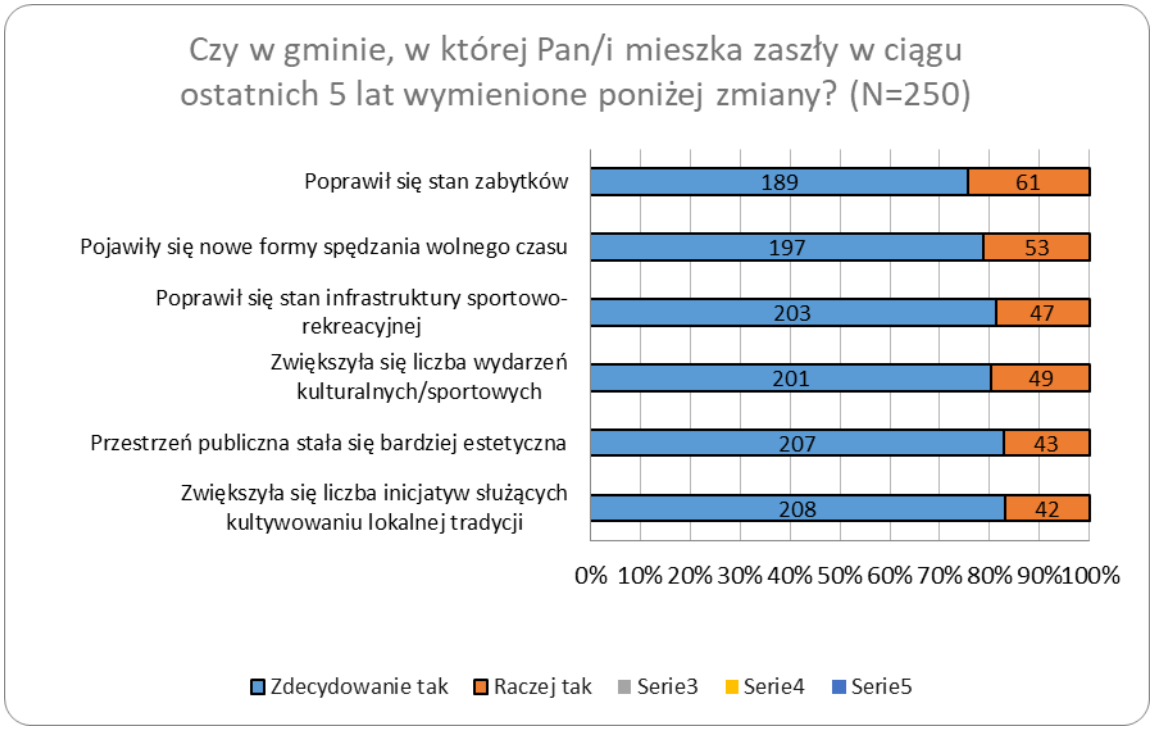

Wykres 7. Ocena zmian dotyczących kultury i rekreacji na obszarze LGD.

Oceny zmian dotyczących kultury i rekreacji w ostatnim roku na obszarze LGD są zdecydowanie pozytywne. Najlepiej przedstawiają się opinie w kwestii zwiększenia się liczby inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji - 208 spośród 250 badanych mieszkańców potwierdziło tę opinie, a 42 miało odmienne zdanie. Bardzo dobrze ocenione zostały także poprawa estetyki przestrzeni publicznej (207 głosów pozytywnych) i poprawa stanu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (203). Spora grupa osób odnotowało także zwiększenie liczby wydarzeń kulturalnych - 201 badanych mieszkańców stwierdziło, iż taka zmiana w przeciągu ostatniego roku nastąpiła, a przeciwnego zdania było 49 respondentów. Ankietowani dostrzegają pojawienie się nowych form spędzania wolnego czasu - tego zdania było 197 osób, a przeciwną opinię wyraziły 53 osoby. Nieco gorzej oceniona została poprawa stanu zabytków, gdzie opinię tę potwierdziło 189 respondentów, a 61 było odmiennego zdania.

Nie ulega więc wątpliwości, że badani mieszkańcy zgadzają się z tym, że w gminach obszaru LGD daje się zaobserwować rozwój w aspekcie kultury i rekreacji. Warto podkreślić, że LGD Powiatu Opatowskiego realizowała przedsięwzięcia w tym zakresie, więc odegrała na pewno pozytywną rolę. Warto teraz przyjrzeć się opinii badanych w kwestii aktywizacji i kapitału społecznego.

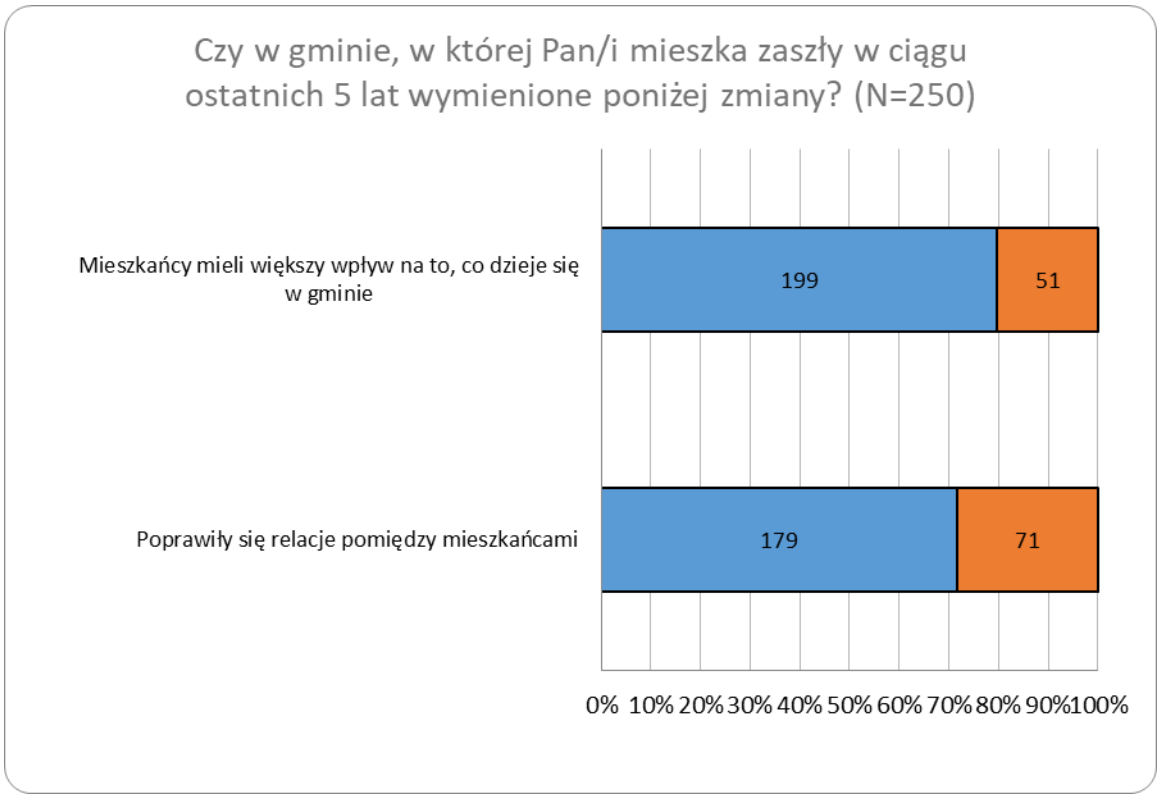

Wykres 8. Ocena zmian dotyczących aktywizacji i kapitału społecznego na obszarze LGD.

Zdecydowana większość respondentów stwierdziła, iż dało się zaobserwować, że mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie - tego zdania było 199 spośród 250 ankietowanych, a przeciwnego zdania było 51 osób. Nieco słabszy wynik dotyczy opinii dotyczącej poprawy relacji między mieszkańcami, gdzie głosów pozytywnych było 179, a przeciwnego zdania było 71 respondentów. Generalnie należy jednak stwierdzić, że ankietowani odnotowali zmiany w rozwoju kapitału społecznego.

6. Kompleksowa ocena wdrożenia LSR, w tym stopień osiągnięcia celu głównego

6.1. Stopień osiągnięcia celu głównego

W Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Powiatu Opatowskiego opracowanej na lata 2014 – 2020 założono podejmowanie działań i przedsięwzięć realizujących trzy cele główne: 1) Społeczeństwo terenu LGD rozwijające się ekonomicznie, 2) Obszar LGD atrakcyjny turystycznie, 3) Społeczeństwo obszaru LGD aktywne i zintegrowane.

LGD Powiatu Opatowskiego niewątpliwie poczyniła szereg działań, by wpłynąć pozytywnie na wskazane w celach obszary życia społecznego. W ramach rozwoju przedsiębiorczości powstały nowe podmioty gospodarcze, a funkcjonujące firmy poszerzały swą działalność. Dzięki środkom pochodzącym z LGD powstały też nowe miejsca pracy. Społeczność lokalna i organizacje pozarządowe uzyskały nowe miejsca spotkań, gdzie mogą realizować różne formy działalności. Zbudowano czy wyremontowano obiekty sportowe i małą infrastrukturę rekreacyjną przeznaczone dla młodzieży, ale i osób starszych. Zorganizowano imprezy promocyjne i lokalne czy opracowano oferty spędzania wolnego czasu. Intensyfikacji uległo również samo funkcjonowanie stowarzyszeń, które z roku na rok posiadają coraz większe doświadczenie i odważniej sięgały po środki na dofinansowanie wydarzeń, warsztatów czy szkoleń. Te i inne działania służyły więc niewątpliwie aktywizacji i integracji mieszkańców.

Nieco gorzej poradzono sobie z realizacją celu „Obszar LGD atrakcyjny turystycznie". Zrealizowano wprawdzie działania służące zwiększeniu atrakcyjności obszaru (projekt współpracy „Marsz po zdrowie") czy promocji (udział w targach, wydanie gadżetów). Nie zmienia to jednak faktu, iż konieczne wydają się działania bardziej ambitne, zwłaszcza że obszar LGD Powiatu Opatowskiego posiada duży potencjał pod tym względem.

Generalnie analiza wskaźników, danych z przeprowadzonych ankiet i zrealizowanych operacji pozwala na stwierdzenie, że projekty realizowane w ramach wdrażania LSR przyczyniają się w dużym stopniu do osiągania celów strategii i odpowiadają na realne potrzeby społeczności z obszaru LGD.

6.2. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny

Kapitał społeczny niewątpliwie jest w stanie zwiększyć sprawność społeczeństwa, co odbywa się poprzez koordynacje działań dzięki takim cechom jak zaufanie, normy czy powiązania. LGD Powiatu Opatowskiego kładło bardzo nacisk na rozbudowę kapitału społecznego i tym samym sprzyjało aktywizacji społeczności.

Nabory na otwieranie działalności gospodarczej skutkowały tym, iż coraz więcej osób interesuje się możliwościami zakładania własnego biznesu. Społeczność lokalna i organizacje pozarządowe dzięki środkom LGD uzyskały nowe miejsca spotkań (świetlice wiejskie), gdzie mogą realizować przeróżne formy działalności (zajęcia sportowe i rekreacyjne, warsztaty, imprezy okazjonalne, pikniki). Uruchomiono też siłownię zewnętrzną, a działania infrastrukturalne tego typu niewątpliwie bardzo dobrze realizują cele społeczne dotyczące aktywizacji i integracji mieszkańców obszaru LGD. Prowadzone działania niewątpliwie wpłynęły też na zaangażowanie i aktywność mieszkańców. Istotnego znaczenia nabiera pojawienie się nowych lokalnych liderów. Na organizowanych wydarzeniach prezentowały się lokalne zespoły, prężnie rozwijające się Koła Gospodyń Wiejskich m.in. aktywnie organizowały warsztaty kulinarne dla dzieci i młodzieży. Warto podkreślić, że dzięki środkom LGD część organizacji zdobyło się na odwagę i aktualnie stara się o pozyskiwanie funduszy również z innych źródeł.

Realizacja przedsięwziąć w ramach LSR wpłynęła więc na zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców. Bardzo dobre opinie na temat zmian w tym zakresie posiadają także mieszkańcy obszaru LGD, którzy podkreślili, iż dało się zaobserwować poprawę relacji między innymi czy rozwój ich wpływu na to, co dzieje się w gminie. Niewątpliwie warto kontynuować operacje w tym zakresie. Pomocne będą na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmacnianiu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych.

6.3. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na przedsiębiorczość

Przyznane premie na założenie i rozwój działalności gospodarczej oraz prowadzone szkolenia przyczyniły się do wzrostu postaw przedsiębiorczych w społeczności lokalnej. W ramach rozwoju przedsiębiorczości na obszarze działania LGD powstały nowe podmioty gospodarcze, a funkcjonujące firmy poszerzały swoją działalność. Dodatkowo dzięki środkom pochodzącym z LGD powstały nowe miejsca pracy. Przykładem realizowanych z wielkim sukcesem działań jest m.in. otworzenie zakładu weterynaryjnego czy rozwój firmy budowlanej. Duża część przedsiębiorstw funkcjonuje z powodzeniem do dzisiejszego dnia (choć niektóre miały pewne problemy związane z pandemią).

Poprawę na rynku pracy oraz pojawienie się nowych firm odnotowali także mieszkańcy w przeprowadzonych na potrzeby ewaluacji ankietach. Pomimo wsparcia przedsiębiorczości na obszarze LGD i utworzeniu nowych miejsc pracy, nadal da się odnotować dość spore bezrobocie. Niezbędne jest więc na pewno kontynuowanie działań w tym zakresie, zwłaszcza że LGD Powiatu Opatowskiego zebrało niezbędne doświadczenie.

6.4. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe obszaru

Turystyka w zamierzeniu miała być jedną z kluczowych branż, które będą wspierane w ewaluowanym okresie programowania. Zrealizowano kilka działań, które przysłużyły się poprawie sytuacji. Wymienić tu można choćby dwa projekty współpracy („Marsz po zdrowie", „Czas na Świętokrzyskie"). Pierwszy z projektów miał charakter typowo promocyjny, drugi natomiast służył przede wszystkim przygotowaniu tras nordic walking. Tego rodzaju działania są na pewno godne pochwały, ale jeśli turystyka ma być jednym z narzędzi wpływających na rozwój gospodarczy niezbędne jest zwiększenie operacji skupiających się na zasobach i posiadanych atrakcjach.

Nie ulega wątpliwości, że konkurencja na rynku turystycznym w okolicach jest bardzo duża i przyciągnięcie osób z zewnątrz jest zadaniem trudnym. Nie zmienia to faktu, iż turystyka pozostaje perspektywicznym kierunkiem rozwoju obszaru LGD. Pomocne byłoby na pewno budowa czy rozbudowa bazy hotelowej, działania służące uatrakcyjnieniu miejsca

czy promocji największych atrakcji. Jednym z pomysłów jest też niewątpliwie współpraca z podmiotami z sąsiednich okolic (Bałtów) czy też zwrócenie uwagi na możliwości jakie daje agroturystyka, zwłaszcza że obszar posiada wielki potencjał pod tym względem.

Innym wymiarem korzyści płynących z rozwoju turystyki na obszarze działania LGD miało być wzmocnienie lokalnej tradycji, tożsamości i kultury. W tym aspekcie LGD Powiatu Opatowskiego posiada sporo udanych operacji i wymienić tu można choćby remonty obiektów sakralnych w każdej z gmin obszaru LGD.

6.5. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR

Grupa defaworyzowana to grupa osób, na które w najmocniejszy sposób wpływają zdiagnozowane problemy obszaru. W związku z tym powinna ona otrzymywać szczególne wsparcie w ramach wdrażania LSR. W LSR do grup defaworyzowanych zaliczono młodych ludzi bezrobotnych (do 40 roku życia) oraz osoby starsze (50+). Wybór należy uznać za trafiony, a realizację działań za zadowalającą. Pierwsza z grup była głównymi wnioskodawcami w zakresie zakładania działalności gospodarczej. Dla osób starszych kierowano natomiast projekty grantowe, które miały na celu ich aktywizację. Wymienić tu można np. nową ofertę spędzania czasu wolnego, która miała charakter integracyjny i międzypokoleniowy, promocję lokalnego dziedzictwa, walorów oraz produktów lokalnych. W obliczu zjawiska starzenia się społeczeństwa i odpływu młodych ludzi, działania dla tych grup powinny być kontynuowane.

6.6. Innowacyjność

Innowacyjność to bardzo istotne kryterium. LGD Powiatu Opatowskiego kierowało się nim od początku przygotowywania LSR i w rezultacie znalazło one odzwierciedlenie w kryteriach wyboru, a także w celach i przedsięwzięciach. Z innowacyjnością związany był jednak w analizowanym okresie problem dotyczący odpowiedniego zdefiniowania i rozumienia terminu. Sprawiało to liczne wątpliwości w trakcie oceny. Uzasadnienie

innowacyjności należało do beneficjenta składającego wniosek. Dało się w rezultacie zaobserwować, iż przedsięwzięcia nie przedstawiały nowych technologii czy obiektywnie nowych rozwiązań. Podstawą było natomiast przenoszenie pomysłów z innych obszarów na teren LGD Powiatu Opatowskiego. W ten sposób sprawdzone rozwiązania adaptowano do lokalnej specyfiki. W tym kontekście pozytywnie należy ocenić, iż innowacyjność nie była decydującym kryterium w wyborze operacji (0 lub 1). Mimo pewnych problemów można wskazać kilka udanych operacji mających znamiona innowacyjności, w tym m.in. uruchomienie mobilnej usługi tartacznej, zakup maszyn w celu świadczenia nowych usług w zakresie pakowania i dystrybucji sypkich produktów, uruchomienie mobilnych usług rehabilitacyjnych, zakup mobilnego rentgena dla diagnozowania i leczenia chorób zwierząt w gabinecie weterynaryjnym. W przyszłości niezbędne jest na pewno doprecyzowanie tego terminu.

6.7. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy

LGD zrealizowała trzy projekty współpracy. „Kreator przedsiębiorczości" polegał na promowaniu lokalnej przedsiębiorczości, pomocy w tworzeniu nowych działalności gospodarczych i wspieraniu funkcjonujących firm, a także kształtowaniu postaw przedsiębiorczych wśród dzieci, młodzieży i dorosłych. W jego ramach utworzono Lokalne Centrum Wspierania Przedsiębiorczości (LCWP) i zorganizowano szkolenia w pięciu zakresach tematycznych. Drugi projekt, „Czas na Świętokrzyskie" służył promocji oferty turystycznej województwa, a w jego ramach prowadzono działalność promocyjną województwa w trakcie targów Agrotravel, wykonano filmy dotyczące walorów turystycznych oraz przygotowano mapy i gadżety promocyjne. Trzeci projekt „Marsz po zdrowie” służył rozwojowi lokalnego społeczeństwa, integracji mieszkańców, promocji zdrowego stylu życia oraz rozwojowi turystyki. W ramach działań powstała m.in. nowa infrastruktura rekreacyjna, w tym zostały wytyczone i oznakowane 4 szlaki nordic walking, a także dokonano zakupu gadżetów i kijków do nordic walking.

Nie ulega wątpliwości, że projekty współpracy idealne wpisywały się w cele jakie zostały określone w LSR. Stanowiły też dobrą formę kooperacji LGD i wpływały na rozwój

umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych dla społeczności lokalnych celów. Wydaje się niezbędne, aby w przyszłości w dalszym ciągu zwracać uwagę na ten aspekt działalności LGD, a także starać się dobierać do realizowania projektów solidnych i sprawdzonych partnerów.

6.8. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów oraz ocena pracy biura

Funkcjonowanie LGD Powiatu Opatowskiego należy ocenić bardzo dobrze. Zatrudnieni pracownicy wykazują się dużą znajomością potrzeb lokalnych społeczności i ambitnie podchodzą do wykonywania zadań. Osoby korzystające z działań doradczych oraz informacyjno-konsultacyjnych świadczonych przez pracowników biura wysoko oceniają ich poziom. Dotyczy to zarówno pozyskanej wiedzy i informacji, profesjonalizmu pracownika, jak i przydatności wiedzy. Wnioskodawcy korzystali z pomocy w technicznych aspektach przygotowywania wniosku, ale też otrzymywali bardziej praktyczne wskazówki. Dzięki prowadzonym działaniom doradczym i informacyjnym składane dokumenty wyróżniały się wysoką jakością.

Informacje o prowadzonych naborach rozpowszechniane są różnymi kanałami, ze szczególnym uwzględnieniem najbardziej efektywnego kanału, czyli w sieci internetowej. Duże znaczenie mają także organizowane przez LGD spotkania informacyjno-konsultacyjne. Wszystko to pozwala na efektywną i skuteczną realizację LSR.

6.9. Ocena procesu wdrażania

Proces wdrażania należy ocenić bardzo pozytywnie. Świetne postępy w realizacji LSR stanowią dowód na to, że procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste dla beneficjentów. Potwierdzili to oni w przeprowadzonych na potrzeby ewaluacji ankietach. Podobnie jak fakt, iż opracowany na rzecz wdrażania LSR LGD Powiatu Opatowskiego system kryteriów dla poszczególnych przedsięwzięć był obiektywny

i jednoznaczny. Kryteria wyboru dobrze odgrywały swoją rolę i przyczyniały się do wyboru najlepszych projektów, które były spójne z celami LSR.

Przez cały okres wdrażania LSR utrzymywało się duże zainteresowanie naborami. Nie stwierdzono nieprawidłowości w funkcjonowaniu organów LGD. Na pozytywną ocenę zasługuje działalność biura LGD, co znajduje potwierdzenie między innymi w efektach działań podejmowanych w ramach aktywizacji lokalnej społeczności, realizacji planu komunikacji oraz wynikach badań ankietowych dotyczących świadczonego doradztwa.

Przedstawiciele LGD podkreślają efektywne wykorzystanie środków, ale jednocześnie zwracają uwagę, iż były one niewystarczające. Wnioskodawców było bowiem znacznie więcej niż założonych środków. Zwracają uwagę również, iż LSR w pewien sposób się zdezaktualizowała wskutek rosnącej inflacji czy sytuacji po pandemii.

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER w okresie wdrażania LSR (2015-2023)

Działalność LGD wpływa niewątpliwie na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie. Sama zasada trójsektorowości pozwala na lepsze kontakty pomiędzy członkami LGD. Dzięki działaniom na rzecz budowania partnerstwa i współpracy międzysektorowej, możliwe jest patrzenie na proces rozwoju lokalnego wielowymiarowo, co sprzyja zrównoważonemu rozwojowi obszaru. W tym aspekcie warto zwrócić uwagę, że pozytywnie układa się współpraca z innymi LGD-ami, na co duży wpływ miały niewątpliwie organizowane wspólnie projekty współpracy. Przedstawiciele wyjeżdżają też na wspólne wycieczki, wymieniają doświadczenia czy świadczą sobie wzajemną pomoc. Nie ulega wątpliwości, że ta forma współpracy powinna zostać utrzymana.

Działalność Lokalnej Grupy Działania wpływa na poprawę komunikacji i poziomu współpracy pomiędzy mieszkańcami obszaru. Duże znaczenie odgrywa wysoka rozpoznawalność. Grupa kojarzona jest z prowadzonymi działaniami, zwłaszcza przez organizacje pozarządowe, z którymi współpraca układa się wzorowo. Zainteresowanie naborami na uruchomienie działalności gospodarczej również potwierdza, iż LGD Powiatu Opatowskiego spełnia nałożone na nie zadania. Na uwagę zasługują też działania poza RLKS,

w tym świadczone usługi prawne dla mieszkańców i Warsztaty Terapii Zajęciowej dla niepełnosprawnych.

Wszystkie realizowane projekty są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru LSR i wpływają na jego wzmocnienie. Wybierane projekty odpowiadają również na potrzeby społeczności.

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje do dokumentu strategicznego na nowy okres programowania

LGD Powiatu Opatowskiego reagowała na wskazane w LSR problemy obszaru LGD i tym samym tworzyła odpowiednie warunki do jego rozwoju. Operacje przeprowadzane w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju sprzyjały osiąganiu założonych w niej celów. Niemożliwe wprawdzie jest by za pomocą pojedynczych operacji w krótkim czasie dokonać zmian społecznych na obszarze całego partnerstwa, ale LGD Powiatu Opatowskiego na pewno może się pochwalić, że swój wkład w rozwój posiada. Sama realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju nie budzi większych zastrzeżeń, a warte podkreślenia jest, iż w przypadku sporej części wskaźników w momencie prowadzenia ewaluacji osiągnięto już stan docelowy. Poziom realizacji przedsięwzięć zbliża więc LGD do osiągnięcia zamierzonych w LSR celów.

Analiza działań LGD daje możliwość sformułowania następujących rekomendacji:

1. LGD Powiatu Opatowskiego powinna w dalszym ciągu dużą wagę przykładać do operacji polegających na tworzeniu i rozwijaniu przedsiębiorstw. Potwierdza to przede wszystkim duże zainteresowanie naborami na te przedsięwzięcia, ale także fakt, iż efekty realizowanych operacji zasługują na bardzo duże uznanie.

2. Turystyka jest perspektywicznym kierunkiem rozwoju obszaru. Pomocne byłoby na budowa czy rozbudowa bazy hotelowej, działania służące promocji największych atrakcji. Jednym z pomysłów jest też niewątpliwie współpraca z podmiotami z sąsiednich okolic (Bałtów). Warto też zwrócić uwagę, że na obszarze występują korzystne warunki przyrodnicze dla rozwoju agroturystyki. Imprezy ponadlokalne są również dobrą sposobnością do zachęcenia do odwiedzin regionu przez osoby z zewnątrz.

3. W analizowanym okresie sporo problemu przy ocenie wzbudzało kryterium innowacyjności, którego definicja nie była jednoznaczna i rodziła szereg wątpliwości. W kolejnym okresie programowania niezbędne będzie dopracowanie tego terminu.

4. W ostatnich latach dało się zaobserwować zwiększoną aktywność społeczną mieszkańców regionu. LGD odegrała w tym aspekcie dużą rolę, między innymi poprzez wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych. Niewątpliwie warto kontynuować operacje w tym zakresie. Pomocne będą na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmacnianiu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych czy aktywizacji społeczności lokalnej.

5. Lokalna Grupa Działania powinna w dalszym ciągu korzystać ze wszystkich dotychczasowych kanałów informacji. Wszystko po to aby trafiać do różnych grup odbiorców. Pracownicy biura LGD powinni na bieżąco informować mieszkańców odnośnie planowanych konkursów o przyznanie wsparcia, szczegółowych zasad ubiegania się o dofinansowanie, o planowanych imprezach i przedsięwzięciach, a także o dobrych praktykach w realizacji projektów. Należy zwrócić szczególną uwagę na działania w Internecie, gdyż ludzie uważają ten kanał za przyszłościowy i ważny dla mieszkańców. LGD Powiatu Opatowskiego w niewielkim stopniu korzysta z możliwości jakie daje komunikacja z wykorzystaniem portali społecznościowych (Facebook, Instagram) i w tym aspekcie rekomendowane są zmiany i uwzględnienie tego popularnego kanału komunikacji.

6. Projekty współpracy stanowią dobrą formę kooperacji LGD i wpływają niewątpliwie na rozwój umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych celów. Wydaje się niezbędne, aby w przyszłości w dalszym ciągu zwracać uwagę na ten aspekt, a także starać się dobierać do realizowania projektów solidnych i sprawdzonych partnerów.

7. Przeszkodą w realizacji LSR była kwestia formalizacji zapisów PROW i trudności w interpretacji części przepisów. Wprawdzie udało się wypracować rozwiązania, które pozwoliły na pokonanie tych przeszkód, lecz niewątpliwie należy lobbować nad uproszczeniem procedur rozliczania projektów, a także ograniczeniem ilości składanych dokumentów. W obliczu rosnącej inflacji, sytuacji kryzysowych i innych zagrożeń, warto lobować także nad większą elastycznością w realizacji strategii.

8. Spis tabel i wykresów

Rysunek 1. Obszar LGD Powiatu Opatowskiego..... 15

Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD. 16

Tabela 2. Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD. 17

Tabela 3. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotówkach. 17

Tabela 4. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin. 18

Tabela 5. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD. 19

Tabela 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD. 20

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. 21

Tabela 8. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności. 21

Tabela 9. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. 23

Tabela 10. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD. 23

Tabela 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności. 24

Tabela 12. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD. 25

Tabela 13. Nabory w LGD Powiatu Opatowskiego. 29

Tabela 14. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w LGD 31

Tabela 15. Finansowy postęp w realizacji LSR. 33

Tabela 16. Szkolenia dla organów LGD. 38

Tabela 17. Szkolenia dla pracowników LGD. 39

Wykres 1. Metody docierania informacji o LGD Powiatu Opatowskiego do mieszkańców obszaru. ... 41

Wykres 2. Metody docierania informacji o naborach w LGD Powiatu Opatowskiego do potencjalnych beneficjentów 42

Wykres 3. Ocena beneficjentów na temat stopnia informowania przez LGD o możliwości pozyskania środków. 43

Wykres 4. Zakres wsparcia udzielonego beneficjentom ze strony LGD na poszczególnych etapach składania wniosku. 44

Tabela 18. Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji. 45

Wykres 5. Ocena stwierdzeń dotyczących składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD Powiatu Opatowskiego. 46

Wykres 6. Ocena zmian dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w przeciągu ostatniego roku. 47

Wykres 7. Ocena zmian dotyczących kultury i rekreacji na obszarze LGD..... 48

Wykres 8. Ocena zmian dotyczących aktywizacji i kapitału społecznego na obszarze LGD. 49

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Ankieta dla mieszkańców terenu
Lokalnej Grupy Działania Powiatu Opatowskiego

1. Czy słyszał/a Pan/Pani o działającej w tym regionie Lokalnej Grupie Działania Powiatu Opatowskiego (zwanej dalej LGD)?

1. Tak *(proszę przejść do pytania nr 2)*
2. Nie *(proszę przejść do pytania nr 3)*

2. W jaki sposób dotarły do Pana/i informacje na temat działań podejmowanych przez LGD? *(proszę zaznaczyć każdy kanał komunikacji, za pośrednictwem którego dotarły do Pana/i informacje o LGD)*

1. Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD
2. Odwiedzałem/am stronę internetową LGD
3. Odwiedzałem/am strony internetowe Gminy
4. Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów
5. Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny
6. Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów
7. Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych
8. Uczestniczyłem w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD
9. Odwiedzałem profil LGD na Facebooku

3. Które kanały komunikacji LGD powinna wykorzystywać, żeby w najskuteczniejszy sposób dotrzeć do Pana/i z informacjami o swojej działalności? *(proszę zaznaczyć każdy kanał komunikacji, który pozwoli przekazać Panu/i informacje o działalności LGD)*

1. Prasa lokalna
2. Strona internetowa LGD
3. Strony internetowe Gminy
4. Stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów
5. Tablice informacyjne, billboardy i plakaty
6. Newsletter
7. Wydawane przez LGD ulotki i broszury
8. Spotkania informacyjno-konsultacyjne organizowane przez LGD
9. Facebook

4. Jakiego rodzaju informacje wg Pana/Pani, LGD powinno przekazywać? *(można zaznaczyć więcej niż 1 odpowiedź)*

1. Informacje dotyczące planowanych konkursów o przyznanie wsparcia
2. Informacje dotyczące szczegółowych zasad ubiegania się o dofinansowanie
3. Informacje dotyczące dobrych praktyk w realizacji projektów
4. Informacje dotyczące imprez organizowanych na obszarze LGD
5. Inne,
   jakie?.....

5. Czy w Pana/i gminie w ciągu ostatniego roku zaszły zmiany w wymienionych poniżej obszarach?		
Zwiększyło się zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne	Tak	Nie
Mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie	Tak	Nie
Poprawiła się sytuacja na rynku pracy	Tak	Nie
Powstały nowe firmy	Tak	Nie
Zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji	Tak	Nie
Poprawiły się relacje pomiędzy mieszkańcami	Tak	Nie
Zwiększył się ruch turystyczny	Tak	Nie
Poprawił się stan zabytków	Tak	Nie
Poprawiła się infrastruktura społeczno-kulturalna i/lub sportowa (np. świetlice, place zabaw, boiska)	Tak	Nie
Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu	Tak	Nie
Zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych i/lub sportowych	Tak	Nie
Poprawiła się estetyka przestrzeni publicznej	Tak	Nie
Zwiększyła się liczba mieszkańców biorących udział w warsztatach i/lub szkoleniach	Tak	Nie

6. W której gminie Pan/Pani mieszka? *(proszę zakreślić)*

7. Jakie ma Pan/Pani wykształcenie? *(proszę zakreślić)*

1. Podstawowe
2. Gimnazjalne
3. Zasadnicze zawodowe
4. Średnie
5. Wyższe

8. Które określenia opisują Pana/Pani sytuację zawodową w ciągu ostatnich 6 miesięcy? *(można zakreślić jedną odpowiedź)*

1. wykonuję odpłatną pracę
2. prowadzę własną działalność gospodarczą
3. jestem rolnikiem
4. uczę się/studiuję
5. jestem bezrobotny i szukam pracy
6. nie pracuję i nie szukam pracy
7. jestem na rencie lub emeryturze

9. Proszę podać swoją płeć:

1. Kobieta
2. Mężczyzna

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

Ankieta dla beneficjentów LGD Powiatu Opatowskiego

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania Powiatu Opatowskiego. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety nie powinno zająć więcej niż 10 minut.

Ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która jest lub była realizatorem projektu wspartego przez Lokalną Grupę Działania (np. polegającego na założeniu działalności gospodarczej). W przypadku, gdy beneficjentami wsparcia był podmiot (Urząd Gminy, Ośrodek Kultury, Organizacja Pozarządowa, OSP, KGW), ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która w ramach danego podmiotu była bezpośrednio zaangażowana w realizację dofinansowanego projektu.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania Powiatu Opatowskiego

W jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby"? *(proszę zaznaczyć 1 odpowiedź)*

a) Zdecydowanie zgadzam się

b) Raczej zgadzam się

c) Trudno powiedzieć

d) Raczej nie zgadzam się

e) Zdecydowanie nie zgadzam się

W jaki sposób docierały do Pana/i informacje o naborze wniosków w Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

plakatów			
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem/am w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Dlaczego zdecydował/a się Pan/i (lub podmiot reprezentowany przez Pana/ią) na złożenie wniosku o przyznanie pomocy finansowej do LGD? *Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje główny powód złożenia wniosku do LGD.*

a) Było to jedyne dostępne źródło finansowania mojego projektu

b) Nie otrzymałem/am dofinansowania z innych środków/innego programu

c) Chciałem/am skorzystać z nadarzającej się okazji otrzymania środków

d) Zostałem/am zachęcony/a do złożenia wniosku przez LGD

e) Na moją decyzję wpłynęła możliwość skorzystania z doradztwa w biurze LGD

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie składania wniosku? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie

Proszę wskazać, w jakim zakresie korzystał/a Pan/i ze wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku? *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Wsparcie polegające na udzieleniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla mojego projektu	Tak	Nie

Wsparcie w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania	Tak	Nie
Wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich	Tak	Nie
Wsparcie w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR	Tak	Nie
Porady w zakresie wypełniania dokumentów niezbędnych do złożenia wniosku	Tak	Nie
Wyjaśnienie szczegółowych zasad oceny wniosków	Tak	Nie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie realizacji projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie rozliczenia projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD	Zdecydo-wanie zgadzam	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na

było odpowiednie	się				zgadzam	tym etapie

Czy obecnie pozostaje Pan/i w kontakcie z LGD? *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Uczestniczę w spotkaniach organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się telefonicznie z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytam komunikaty na stronie internetowej LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Mam osobisty kontakt z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się w inny sposób	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Nie mam z LGD żadnego kontaktu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Czy brał/a Pan/i lub organizacja którą Pan/i reprezentuje udział w tworzeniu LSR? *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.*

a) Tak

b) Trudno powiedzieć

c) Nie

Kto był głównym odbiorcą efektów Pani/a projektu/ projektów? *Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje Pana/i projekt.*

a) Ja i moja rodzina

b) Moja organizacja

c) Ogół mieszkańców gminy/ obszaru LGD

d) Turyści

e) Przedsiębiorstwa

f) Inne

Proszę ocenić poniższe stwierdzenia dotyczące składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD.
Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były dla mnie czytelne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków były dla mnie jednoznaczne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Jeśli będzie to możliwe, w przyszłości chciałbym/łabym ponownie skorzystać ze wsparcia LGD	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy na etapie przygotowania, realizacji lub rozliczania projektu pojawiły się jakieś problemy wpływające negatywnie na jego przebieg bądź rezultaty?

a) Tak → *Proszę odpowiedzieć na następne pytanie.*

b) Nie → ***Dziękujemy za wypełnienie ankiety!***

Jakie to były problemy? *Na pytanie odpowiadają tylko osoby, które w poprzednim pytaniu wybrały odpowiedź „Tak". Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Problemy bezpośrednio związane z przedmiotem projektu (np. problemy wynikające z branży w której działa przedsiębiorca, odbiorcami działań NGO lub uzgodnieniami dotyczącymi przebiegu tras rowerowych w projekcie gminnym)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy finansowe (np. z wypłatą dofinansowania, kredytem na realizację zadania, zmiennością cen w czasie realizacji zadania względem wpisanych we wniosku)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy formalno-prawne	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Problemy personalne (np. z pracownikami, członkami/ partnerami itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy z terminową realizacją harmonogramu (opóźnienia itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Trudność w dostępie do informacji na temat składania, realizacji lub rozliczenia projektu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy wynikające z wprowadzenia w Polsce stanu pandemii	Tak	Trudno powiedzieć	Nie